

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ

Haftalik gazeta 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan

e-mail: info@uzas.uz

2015-yil 9-oktyabr №41 (4336)

БЕТАКРОРИМСАН, ЯГОНАСАН, ОНА ВАТАНИМ — ЎЗБЕКИСТОНИМ!

ЭРТАНИ ЎЙЛАГАНЛАР

Журналистликнинг ҳам нозик жиҳатлари бор. Яқин танишларининг муваффақиятлари тўғрисида ёзишга иккиланиб қолади. "Ўзиникини мактабиди-да..." дейишармикин, деган андишага боради. Яна "Ҳамма кўриб-билиб турибди-ку", дея ўзига ўзи далда беради.

Мен ўзим униб-ўсган Гуркиров, Чувама ҳақида, мазкур қишлоқларнинг сахархез дехқонлари, соҳибкор богбонлари, миришкор пахтакорларию қобилиятли, омилкор раҳбарлари борасида анча-мунча нарсалар ёзганман. Лекин у даврлар бошқа, у одамлар бошқа эди. Тўғри, ўша қаҳрамонларимизнинг ишлари ҳамон ёдланади, ҳамон эътиборда. Мен улар-

далаларни айланиб, гўза пайкалларида ҳали ҳосил мўллигига ишонч ҳосил қилдим-да, бошқа бир яқин таниш — Нишонбой Жўраев масивдаги "Раҳимжон Маматов истикболи" фермер хўжалигига ўтиб кетдим.

Маматовни деярли ўттиз йилдан бери биланман. Турли муассаса ва ташкилотларда, ҳар хил вазифа-амалларда ишлаб пилган, чиниқ-

қан раҳбар ва мутахассис. Катта хўжаликни

Ёзувчилар уюшмаси йўлланмаси билан

нинг ворислари, янги замон кишиларини назарда тутяпман. Шулардан бири тадбиркор аёлларнинг ёрқин вақиласи Ойиста Мирзаева...

Қўнғимда ҳамюртларим — избосканлик пахтакорлар ҳақида ёзиш хоҳиши туғилган кўни Ойиста раҳбарлик қилаётган Гуркиров масиви бўйича пахта етиштириб давлатга сотиш бўйича йиллик шартнома-режалари адо этилган эди. Бу-ку катта янгилик эмас — бешта фермер хўжалигидан иборат массив қарийб ҳар йили дон тайёрлашда ҳам, пахтачиликда ҳам илғорлар сафидан жой олади ва буни туман раҳбарлари ҳам эътироф этадилар. Шунинг учун Ойиста Мирзаева мисолида гуркировлик фермерларни галаба билан муборақбод этгач,

бир неча йил бошқарган. Ўн йилдан бери тумандаги йириккина фермер хўжаликларида бири унинг измида. Яқинда ички ишлар тизимида ишлаб нафақага чиққан, аммо ўзи гўзалар билан туташ ҳовлида ўсган, мудом қишлоқ ҳавосидан нафас олиб юрган ўғли Жамолдинни ёнига олди. 115 гектар ерда дехқончилик қилишди. Бу йилги галла мавсумида 40 гектар майдондан олтимиш саккиз центнердан, 165 тонна (шундан 100 тоннаси уруғлик) дон топширди. 60 тоннадан зиёд бугдой ишчи-аъзоларга тарқатилди.

Давоми иккинчи саҳифада.

«Тошгузар — Бойсун — Қумқўрғон» темир йўлининг қўркам «Дарбанд» вокзали ўтган неча асрларнинг етти уҳлаб тушига ҳам кирмаган бўлса не ажаб!

Ойла аъзоларимиз билан дастурхон атрофида ўтирарканмиз, бу галги суҳбатимиз Самарқанд шаҳридаги ўзгаришлар, бунёдкорликлар ҳақида бўлди. Мен фарзандларим билан Самарқанд шаҳрида кечки сайр қилганимни, мусиқали фаввора атрофида ҳордиқ чиқарганимни завқ билан гапириб бердим.

МЎЪЖИЗАЛАР ДИЁРИДА

— Ана шундай томошага отанг бир марта Тошкентга олиб борганди, — суҳбатга қўшилди онам. — Кеча синг-

линг болалари билан Ургут марказида ҳам худди шундай фавворани томоша қилиб келишди. Бир чиройли

суратларга тушишибди. Рангли ва мусиқали фавворалар, яъни бунақа мўъжизалар фақат чет элда бўлади, деб ўйлардик.

— Бувижон, кеча биз айланиб юрган жойларда хорижлик меҳмонлар ҳам сайр қилишди, бирга расмга ҳам тушишди, — деди қизим Маликаҳон.

Отам Мавлон Ёшонқулов узоқ йил халқ таълими соҳасида ишлагани боис газета, китоб ўқишни қанда қилмайди. Афсонаю ривоятларни, мақолу маталларни жой-жойида қўллайди. Бу гал ҳам:

— Худонинг назари тушган, деган иборани эшитганимизлар, — деди ўқийётган китобидан бошини кўтариб. — Самарқанд ана шунақа жой. Худо назар солган масканнинг, элнинг бағри ҳаммаша очик бўлади. Доимо кўзга яқинлиги боис, одамлар уни соғинаверади, талпинаверади. Америкада чоп этиладиган нуфузли бир журналда бизнинг Самарқанд инсон умри давомида бориб кўриши зарур бўлган 50 шаҳардан бири саналиши эътироф этилган. Аммо гап ана шу эътироф ва хурматга муносиб бўлишда, болаларим.

Отамнинг бу сўзларидан сўнг мустақиллик йилларида амалга оширилган хайрли ишларни бир-бир кўз ўнгимдан ўтказдим.

Давоми иккинчи саҳифада.

АДАБИЙ ТАНҚИД: БУГУН ВА ЭРТАГА

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида бўлиб ўтган давра суҳбати ана шундай номланди. Унда адабий танқиднинг бугунги аҳволи ва истикболи ҳақида жуда кўп фикр-мулоҳазалар, таклиф ва тавсиялар айtilди. Ошқора руҳда, қизғин мунозарага бой суҳбатда адабиётшунос олимлар, мунаққидлар, тадқиқотчилар, ёзувчи ва шоирлар иштирок этишди.

Таъкидлаш жоизки, Ёзувчилар уюшмасининг ташаббуси билан бундай жонли мулоқотлар изчил йўлга қўйилди. Давра суҳбати иштирокчилари эътироф этишганидек, йиллик ижодий ҳисоботларни кутиб ўтирмай адабий жараёндаги ютуқ ва камчиликларни муҳокама қилиб бориш фойдадан холи эмас. Дарҳақиқат, уюшма қошидаги Наср, Назм, Болалар адабиёти, Бадий таржима ва Халқаро адабий

алоқалар кенгашлари ташкил этган давра суҳбатлари буни яққол намоён этди.

Танқид ва адабиётшунослик кенгаши ташаббуси билан уюштирилган "Адабий танқид: бугун ва эртага" деб номланган давра суҳбатида айни соҳага оид камчиликлар ўртага ташланди, адабий танқиднинг ижодий жараён кўзгуси экани, адабиётнинг тараққиёт йўлини белгилаб бериши,

унинг ҳаётий зарурат эканлиги таъкидланди.

Тахририятимиз давра суҳбатида айтилган фикр-мулоҳазаларни газетада ёритиб, адабий жамоатчиликини, кенг китобхонлар оммасини танқидчилик муаммоларидан, бу соҳа жонқуярларининг саъй-ҳаракатларидан, таклиф ва тавсияларидан хабардор қилишни режалаштирган эди. Албат-

Давра суҳбати

та, бу ижодий мулоқот давомида айтилган ҳамма гапни газета саҳифасига сиғдиришнинг имкони йўқ. Шу боис иштирокчиларнинг танқидчилик аҳволи ва ривожини учун фойдали, бевосита мавзунинг ўзига доир фикр-мулоҳазаларини саҳифага олиб чиқишни мақсад қилдик.

Давра суҳбатини Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Танқид ва адабиётшунослик кенгаши раиси таниқли олим Сувон Мели олиб борди.

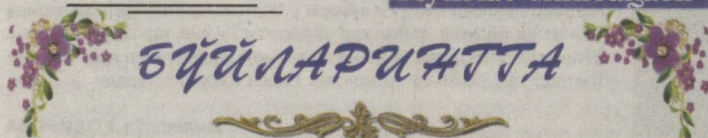
Давоми иккинчи саҳифада.

Самарқанд нонлари.

МАХТУМҚУЛИ

Кўнғил минтақаси

Юрсанг, ёрим, қувонаман
Сарвиқомат бўйларингта.
Гулдан либос ярашибдир
Соғ-саломат бўйларингта.

Кўрсам ҳуснинг — йўқ армоним,
Сенсиз хазон бўлсин жоним.
Иқболим, диним-иймоним —
Қилсам тоат бўйларингта.

Мен — булбулга айлаб озор,
Ширин жоним олдинг — нисор.
Зулайҳодан қолган зуннор
Бўлсин ҳожат бўйларингта.

Кўрган киши адо бўлур,
Эл-юртига фило бўлур,
Махтумқули гадо бўлур,
Хуш саодат бўйларингта.

НАСР ВА ЗАМОН

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида Наср ижодий кенгаши таниқли ёзувчилар, адабиётшунослар, ёш ижодкорлар ҳамда адабиёт мухлислари иштирокида "Наср: бугун ва эртага" мавзусида давра суҳбати бўлиб ўтди.

Давра суҳбатини таниқли ёзувчи, Наср ижодий кенгашининг раиси Абдуқаюм Йўлдошев олиб борди.

— Биз, Ёзувчилар уюшмасининг Наср кенгаши аъзолари бирон асар қўлэмасини муҳокама қилиш жараёнида кўпинча адабиётимизнинг бугунги аҳволи, эртанги кўни ҳақида қизғин гурунглашиб, баҳслашиб қоламиз. Баъзан турли фикрлар, бир-бирини мутлақо инкор этадиган мулоҳазалар айтилади. Бугун мана шундай аjoyиб имкониятга эга бўлиб турибмиз.

борли томони шундаки, бу асарлар гоёвий зўғумлардан, мустабид якка ҳокимлик манфаатини кўзлайдиган шиор-чақириклардан холи, эркинлик шароитида яратилди. Қаламкашларнинг тўлақонли ижод қилишлари, дунё адабиётининг энг сара намуналари билан бўйлаша оладиган асарлар ёзишлари учун барча шарт-шароитлар муҳити шаклланди.

Буни ҳеч ким инкор этмайди, албатта. Аммо, афсуски, адабий ҳосилнинг катта қисмини адабий макулатура ташкил этиши ҳам — бор гап. Умуман олганда, биз "ёзувчилик" ҳунари оддий касбга, қосибликка айланиб қолган даврда яшаймиз.

Ёзувчилик муқаддас ҳунар, аммо сўз заргарлари эмас, бир амаллаб қалин-

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида

қалин китобларни чоп этишни уddалаган «ишбилармонлар»нинг ҳам обрў топиш воситаси ҳамда «бизнес»-иғам айланди.

Мана шу жараёнда, албатта, "Адабиётимизнинг, хусусан насримизнинг эртанги кўни қандай бўлади? Биз бугун қураётган адабий пойдевор мустаҳкамми? Эртага бу пойдевор устига қандай бино бунёд этилади?" деган саволлар ҳар бир қаламкашни, адабиёт ихлосмандини безовта этиши тайин.

Таниқли адабиётшунос олим, профессор Нўъмон Раҳимжонов: — Ўтган давр ичида яратилган асарларни қамраган мавзуси ва роман жанри ички тармоқланиши нуқтаи назаридан: тарихий, тарихий-ҳужжатли, тарихий-хотира, саргузашт, саргузашт-детектив, тарихий-биографик, ахлоқий-маиший, ихтимой-психологик, ишқий, роман-эссе, роман-публицистика каби навларга ажратиш мумкин. Улар орасида мустақил сюжет-композицион қурилишига эга алоҳида асарлар, шунингдек ёзувчи ижодий нияти ва фалсафий-эстетик концепцияси яхлитлигидан келиб чиқувчи умумий сюжет чизиклари давомийлиги, муштарак пер-

сонажларига эга диалогия, трилогия ва тетралогиялар мавжуд. Ҳисобот йилида кўтарилган хирмон адабларимиз жаъмиятнинг олдинги сафларида юришга, ҳаётий кузатиб, одамлар юраги, дунёқарашда бўлаётган ўзгаришларни ҳаммадан аввал сезиб, уларни таъсирчан образлар, ёрқин бадий бўёқлар орқали ёритиб беришга имкон қадар ҳаракат қилишгаётганини кўрсатади. Зотан, "Адабиёт масаласи — бу маънавият масаласи"дир.

Давра суҳбатида адабиётшунос олимлар Умарали Норматов, Сувон Мели ва Баҳодир Каримов, ёзувчилар Нодир Норматов, Асад Дилмурод ва бошқа иштирокчилар кўтарилган мавзуга нисбатан ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришди.

Ахборот хизмати

Бошланиш биринчи саҳифада.

Бу йил 62 гектар ерга пахта экилган. Шартномавий режа 30 центнер, лекин ота-ўғил фермерларнинг мўлжали 35 экан.

— Биринчи теримни бугун тугатямиз, эрта-индин шартнома-режадан чиқамиз. Кўзлаган маррамизга, албатта етамиз, — дейди Раҳимжон ишонч билан.

Шу маҳал худди Маматовнинг сўзларини тасдиқлашгандай, шийпон орқасидаги пайкалдан теримчилар эгинларида этак билан қаторлашиб чиқиб, ёнгинамиздан кун чиқишдаги пайкалга ўта бошладилар.

Одатдагидай, илгор теримчилар ҳақида гап кетди. Раҳимжон Сурайё Отахонова, Майрамхон Жўраева, Нигора Қўчқорова, Назира Миркомиллова... ва яна бир кишини — Фуломжон Деҳқоновни алоҳида таъкидлади. — Ёши анчага бориб, лекин эркаклар орасида энг кўп — 60-65 килодан пахта теряпти.

— Улфатхон опа Сиддиқовага ҳам алоҳида ургу беришингизни истардим, — давом эттирди интервью беравери мўҳбирларни қандай маълумотлар қизиқтиришини яхши билиб олган Маматов. — Опа тўғрисида ҳар қанча ёзса арзийди. Оила аъзолари билан кунига 400-450 килодан пахта теришади.

Мен Улфатхон Сиддиқовалар кўплашиб теришса керак, деб ўйлаган эдим. Сўхбат асосида маълум бўлдики, унинг ёрдамчилари — келинлари Шохида билан Марғуба, қизи Одинахон экан. Улар ҳам навбатлашиб қарашилар экан.

— Биз терамиз, ўғлим тарозига ташиб туриб, у бошқа ишлар билан банд бўлиб қолса, دادаси... — дейди опа. Ўғил — Раҳимберди ҳам, "دادаси" Худойберди ака ҳам фермер хўжалигининг тракторчи-аъзолари экан.

Опанинг айтишича, фермер хўжалиги ташкил топгандан буён шу ерда, шу далада меҳнат қилишаркан, зарур

бўлиб қолса, устачилик билан шуғулланидиган ўғиллари Хайрулло, Файратжонни ҳам кўмакка жалб этишаркан.

— Оилада 17 жонмиз, — дейди Улфатхон опа. — Шу ерда ишлаб топганимиз билан рўзгор тебратамиз. Бешта фарзандимиз, 14 неварамиз бор. Баъзида бир йилда икки мартадан ҳам тўй қилдик. Ўтган кузда 18 кун пахта териб, 1 миллион 200 минг сўм пул олганмиз. Раҳимжондан хурсандимиз. Меҳнат қилганини билади. Хар йили уйимизга тонна-тонна дон кирди, ундан таъшиимиз йўқ. Мана, бу йил ҳам уч кишига уч тонна бугдой берди. Бу йилги терган пахта-мизга эса ҳар беш кунликда 400-450 минг сўм оляимиз.

Опанинг яна бир гапи менга ёқиб тушди.

— Ишларим ҳақида газеталарга ёзиб туришади. Ўша газеталарни эҳтиёт қилиб сақлайман, — деди у ийманибгина. Бу гапни мен меҳнатини қадрлаганларга нисбатан миннатдорлик, матбуотга ҳурмат маъносида аңгладим.

Менда унинг ўзини тутиши ҳам ўзгача бир таассурот қолдирди. Бугдой ранг, аммо истараликкина опа чанг ўрнган дала қийимидан хижолат тортигандай, саволларимга ёни билан, қимтинибгина турган ҳолда жавоб беради. Шунинг учун аслида мендан ёшроқ, далада ҳам ибс сақлашни ўзига зийнат деб билган бу аёлга иззат юзасидан уни "опа" деб атадим.

Марокли сўхбатдан сўнг Раҳимжон Маматов билан шу кун шартномавий режасини бажараётган Абдуллажон Акбаровни биргаликда табриклаб қўйишга жазм қилдик.

— "Чувама ҳосили" фермер хўжалиги аслида менинг йўлимда. Абдуллажон билан ора кунда салом-алик қилиб, ҳар кун ишга кетишда ҳам, қайтишда ҳам бу тажрибали фермер-

нинг барқ уриб ўсаётган экинларига, бўлғу хосилларига қараб ўтаман. Чунки у назарқанда жой, Ўртбошимиз Ислоҳ Каримовнинг пойқадами теккан, меҳри тушган пайкаллар. 1996 йил эди. Манзара, ҳолат менинг ҳам кўз олдимдан кетмайд: дала шу қадар оппоқ, шу қадар фусункор эдики, пахтанинг бунчалик серчанок, серҳосил бўлганини авваллари ҳеч кўрмаганман. Назаримда, очилмаган

мақолнинг чинакам тасдиғи бу — Абдуллажон: шу ерда кўкарди, униб ўсди, шу ерда Ўртбошимизнинг тасинига, у билан кўп бериб сўрашиш шарафига мушарраф бўлди. Шу ерда Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалик ходими деган фахрли унвон нишонини кўксига тақди!

Ҳозир шу жойда фермер. "Ер ҳақиқий эгаларини топди", деган гап-

ЭРТАНИ ЎЙЛАГАНЛАР

биронта кўсак қолмаганди. Ғўзалар бўй-бастининг бир текислиги ҳам кишини ҳайратга соларди.

Ўша кун Чувама ахлининг, бутун туман халқининг кўзи, қулоғи Абдуллажон Акбаров бригадир бўлган далада эди. Ўшанда Президентимиз хўжалик раиси Раҳимжон Исмоиловга тилла соат, Абдуллажонга эса олтин ручка совға қилган эди.

Шу тарихий ва ноёб воқеани ёдга олишимиз билан Абдуллажон қаймоқ-ранг жемперининг ички, махсус тикилган чўнтагидан нисбатан ихчам, бежирим, аммо залворли, ўн тўққиз йилдан бери ўшланавериб, сийпаланавериб янада йилтиллаб кетган тарам-тарам, бўртма йўлли ручкани чиқариб бизга узатди. Қимматли, табаррук ашёни биз ҳам навбатма-навбат, авайлабгина ушлаб кўрдик.

— Сиз жуда омадли одамсиз, — дедик.

Абдуллажоннинг фахри-ифтихори офтобда тобланиб, мис ранг тус олган юз-кўзларига ёйилган табассумидан сезилиб турарди.

Ҳа, сидқидил меҳнатдан чинакам бахт, обрў-эътибор топганлардан бири Абдуллажон. Зеро, унинг эти ҳам, суяғи ҳам шудгорларда кесакларга қоқилиб, чанокларга тилиниб қотган. 45 йил — салкам ярим асрдан буён далада-да!..

Дарҳақт бир жойда кўкаради, деган

ни амалда исботлаб келаётганлардан бири у. Хар йили дон бўйича ҳам, пахта соҳасида ҳам шартномаларини муддатидан илгари ўринлатиб келаётганлардан бири. Бу йил 33,5 гектар ердан салкам 60 центнердан — 115 тонна бугдой топширди. Бултурги мавсумда гектаридан 38 центнердан — 135 тонна пахта хомашёси сотган эди, бу йил шартномавий режа — 33,5 центнер.

— Мақсадимиз, мўлжалимиз — 40! — дейди Абдуллажон.

Табиийки, чаман бўлиб очилиб турган пахталарга, Тамара Раззоқова, Зияда Бузқонова, Марғуба Зулунова, Муборак Тожибоева, Одина Одилова, Нафиса Абдуллаева сингари чаққон қўлли, шижоатли теримчилар ғайратига, Ҳимматига ишониб айтди бу гапни фермер. Қолаверса, ўзининг аниқ ҳисоб-китоби бор: у ҳар туп ғўзасидан қанча пахта чиқишини яхши билади.

Йўлнинг икки томонидаги далаларга назар солдим. Кун чиқиш тарафдаги пайкал серҳосил кўринди кўзимга.

— Ана шу томон серчанокми ё нав икки хилми? — деб сўрадим.

Абдуллажон Раҳимжонга қараб мийғида қулди.

— Абдуллажон аканинг ҳақиқий миришкорлигига бу йил тан бердим, — деди Маматов. — Одатда, ғўза гул-

ламагунча сув қўйилмайди. Бир кун қарасам, ана шу пайкалга чиройли қилиб сув тараб қўйилибди. Ий-йи, нима бўлди бу Абдуллажон акага дейман...

— Ҳа, бу йил сал қолди чув тушишимга, — деди Абдуллажон бош чайқаб. — Ер яхши етилмасдан ҳайдалиб қолган эди, чўнғак-чўнғак бўлиб роса иш берди. Кўчатлар ўсмай, ривожланмай туриб қолди. Ишонасизми, йўқми, ўша сув билан эпаккага келди. Хар сувда ялатиб ўғит солавердим, ялатиб ўғит беравердим. Хар кун и...

— Шийпон — Абдуллажон аканинг уйи, — деди Раҳимжон. — Оиласи билан кўчиб чиқиб олишган. Кечасию кундузи ерининг елкасида. Хар кун кўсак санайди. Бошқа қиладиган иши йўқ. Буники зўр бўлмай, кимники зўр бўлсин?! Жуда ҳадисини олган акам. Даромад қилишним, яшашним билади. Манави помидор-бодринглар ўзининг парнигидан, асал ҳам қўлбола... — Маматов дастурхонга, чинни косадаги қуюқ қизғиш асалга ишора қилди. — Яқинда олинган бўлса керак, а?

— Ҳа, янги. Майский деб қўйишдию... Фермер хўжаликлари сертармоқ бўлсин деган кўрсатмага амал қиляпмиз-да, — изох берди Абдуллажон. — Маматов ўзлариям анойимас, товук фермасини кўргандирсиз, йилига бир неча юз минглаб тухум сотади, лекин исини чиқармайди.

Фермерлар хандон отиб қулишди.

— Балиқчиликдан гапиринг, балиқчиликдан, — Абдуллажонни "қитиклади" Раҳимжон.

— Тўғри, балиқ омборимиз ҳам бор. Лекин балиқни янаги сафар келганларингда пишириб бераман. Қўнжарани кўп бериб юборибмиз шекилли, қармоққа илинмапти. Жонивор тўқ бўлса, ҳўрақаман итилмас экан.

— Бедана-чи, бедана?... — Раҳим-

жон менга қараб кўзини қисиб қўйди. — Абдуллажон ака фойдали нарсаларга жаҳи билади-да. Бедананинг тухумини ҳам мактаятувди...

— Бизга кўрсатма бўлса бас, беданам боқаверимиз, — деди Абдуллажон қулиб. — Лекин товук тухумини-ям фойдаси кўп дейишади, Маматов, айниқса, кўрга кўмиб ейилса, иссиқлик бўлармиш-да...

Икки қадрдон фермерни асқиядан қалғитиш учун гап ўзанини бошқа мавзуга бурдим.

— Манави туглар зап жойига экилган экан-да...

Бир-биридан олти-етти метр масофадаги сербарг шохлари чор-атрофга тарвақайлаб кетган икки туп оқ тут дарахти эски ва янги шийпон ораллиғидаги катта майдонга улкан соябондай қуюқ кўланка солиб турарди.

— Уларни 1983 йили отам раҳматли экиб берган эди, мевасидан қанча одам баҳраманд бўлаяпти. Энди манави эски шийпонни таъмирлашимиз керак, — Абдуллажон сал нарида тахлоглиқ турган бир дунё тахта-ёғочларга ишора қилди. — Кейин ўртага фаввора, унинг ёнига замонавий айвон — сўхбатгоҳ қуриш режамиз бор.

— Демак, шийпонни иккинчи эмас, чинакамига биринчи уйга айлантирасиз экан-да?

— Хар бир ишга астойдил меҳр қўйсангиз, кейин мақсадага эришасиз-да. Ниятим — биздан кейингиларга осон, яхши бўлсин, дейман.

— Биздан обод жой, кўркам мулк қолсин, денг. Мамлакатимиз раҳбарининг шиори бу. Баракалла сизга, Абдуллажон. Ҳақиқий ватанпарварлик — шу. Сизга ўхшаганлар кўпаяверсин! дедим. Яна эл-халқ, ватан олдидаги, келажак авлод олдидаги бурчларини дилдан ҳис этадиган, эртани ўйлаб иш кўрадиган барча ҳамюртларим, ҳамқишлоқларимга офарин айтгим келди.

Қамчибек КЕНЖА

Андижон

Бошланиш биринчи саҳифада.

Самарқанднинг бугунги кунда ҳам эътибор топаётганига кенг микёсдаги бунёдкорлик ишлари замин бўлмоқда. Ўртбошимиз ташаббуси ва раҳнамолигида шахримизнинг буюк ўтмишидан гувоҳлик берувчи қадамжолар тубдан таъмирланиб, ўзгача қиёфа касб этди. Бунёдкорлик ишлари кенг қулоқ ёзди. Шаҳар ландшафт дизайнига алоҳида эътибор берилиб, қайин, эман, каштан каби кўзни қувонтирадиган, атроф-муҳит мусаффолигини таъминлайдиган турфа кўчат ва гуллар экилди, ям-яшил, сўлим хиёбон ва майсазорлар яратилди. Сайёрамиз сайқали, Шарқ гавҳари, ғўзал обидалар диёри, кўҳна ва навиқирон шаҳар каби таърифлар қаторида юртдошларимиз ва чет эллик меҳмонлар яна бир эътирофни тилга оладиган бўлдилар: Самарқанд — фавворалар шаҳри! Дарҳақикат, эъти-

ўқув масканлари, шифохоналар, спорт иншоотлари ва истироҳат боғлари, "Президент-отель" «Афросиёб» каби замонавий ҳамда кўплаб хусусий меҳмонхоналар шаҳар кўрқига кўрк қўшмоқда.

Яқинда пойтахтдан келган ижодкорлар билан бирга Жума ва Пайриқандаги истироҳат боғларига учрашувга бордик. Бу ердаги шароит шаҳардагидан қолишмайди. Мусиқали фаввора, амфитеатр, гулзор, камалак рангли ёриткичлар даврага жозиба бағишлайди. Одамлардаги ижодий мулоқотга ташналикни кўриб хурсанд бўлдим. Кўпчилигининг қўлида китоб. Шаёқ-завққа тўлган навиқирон ёшлар даврага чиқиб шеър ўқишяпти, қўшиқ айтишяпти. Шу лаҳзада ҳазрат Мир Алишер Навоий Самарқандга келиб Хожя Абдулло Самарқандидан бежиз таълим олмаган экан, деган фикр ҳаёлимдан кечди.

Ана шу ажодларга муносиб бўлиш масъулияти бизни ижод, изланишга чорламоқда. Хар йили

МЎҶИЗАЛАР ДИЁРИДА

бор берилса, Регистон майдони ҳамда унга туташ Университет хиёбони ёнида бир-биридан ғўзал, турфа рангларда товланиб турувчи анвойи гуллар, манзарали дарактлар, тарихий обидалар билан ажиб уйғунлик касб этган, мусиқа жўрлигида кўкка отилаётган фавворалар хар қандай кишининг ҳайратига ва шодон кайфиятига сабаб бўлади.

Юрт равнақиға шубҳа билан қараган баъзи кимсалар: "Ўзбекистон мустикал бўлганда нима қила оларди?" дея қинов қилган бир пайтда Ўртбошимиз Ислоҳ Каримовнинг "Ўзбекистон — келажаги буюк давлат" деб хитоб қилгани ва қадамба-қадам буюкликка интилаётганимиз — ана шу муносиблик туйғуси эмасми?

Кўп ўтмай "Биз ҳеч кимдан кам бўлмағимиз ва кам бўлмаймиз ҳам", деган даъват қалбимизга гурур ва ишонч бағишлаганини ким инкор этади?

"Ватанин семвоқ иймондандир", "Юксак маънавият — енгилмас куч", "Фарзандлари соғлом юрт қудратли бўлур", "Ислоҳот ислоҳот учун эмас, инсон учун, инсоннинг бахт-саодати учун"... эҳ-ҳе, таракқиётимизнинг хар бир босқичида бизни ҳам-жихатликка, фидойиликка чорлаган ҳикматлар юксаклик сари парвоз қилишимизда қанот бағишлагани-чи? Бугун эса, қаддимизни тик тутиб, "Ким эдигу ким бўлдиқ?" демоқдамиз. Бугун бизни жаҳон ҳамжамияти тан олиб турибди.

Мустикаликининг илк йилларида хар юз хонадонга 3,9 та енгил автомобил, 8,2 та велосипед тўғри келган. Энди эса хар уч нафар ҳамюртимизнинг бири енгил машинага ва велосипедга эга. Истеъмол моллари ишлаб чиқариш ҳажми кейинги 13 йил ичинда минг бараварга кўпайилган ҳам иқтисодимизнинг юксалаётганидан далолат.

Пуллиқ хизмат кўрсатиш, энг аввало, аҳоли фаровонлиги билан боғлиқ. Туризм, маийий хизмат кўрсатиш, ишчи ўрни яратиш, аҳоли бандлигини таъминлашда унинг аҳамияти катта. Ана шу соҳа кейинги 13 йилда 7,5 минг баравар ўсди.

Бир сўз билан айтганда, шаҳар замонавий ишлаб чиқариш инфратузилмасига эга марказлардан бири бўлмоқда. Замонавий технологиялар асосидаги янги ишлаб чиқариш корхоналари кундан-кун кўпайиб ривожланмоқда. Фаолият кўрсатаётган мингдан ошшқ саноят корхонасидан 134 таси хориқлик ҳамкорлар иштирокида ташкил этилган. Самарқандда ишлаб чиқарилган замонавий "Isuzu" юк машиналари, «SAZ» минибуслари, «MAN» юк машиналари хизматидан барча мамун.

Янги, салобатли иншоотлар ва турар жойлар,

кўплаб ёшларнинг янги китоблари чоп этилаётир. Ижодий танловлар кўлами кенгайиб бормоқда. Ватан мадҳида битилган ижод намуналари хар йили вилоят ҳокимлиги ҳомийлигида тўплам ҳолида чоп этилади.

Юртдошларимизнинг ўз миллий қадриятларига, алломалар меросига, кўҳна обидаларга нисбатан муносабати, нуқтаи назари ўзгарди. Ободонлаштирилган, қайта таъмирланган зиёратгоҳлар маънавий тарбия масканига ҳам айланиб улгурди.

— Фарзандларим ва невараларим билан биргаликда Шохизинда, Регистон мажмуасига тез-тез келиб тураман, — дейди кекса муаллим Нурулло Бобоқулов. — Уларга ажодларимиз меросининг аҳамиятини, алломалар қилган эзгу ишларни айтиб бераман. Ёшлар кўзидаги ҳавас ва иштиёқни кўриб ғурурланиб кетаман. Бугун бу каби эътироф ва дил изорларини истаган кишидан эшитиш мумкин.

Самарқандда хар икки йилда ўтказиладиган "Шарқ тароналари" халқаро мусиқа фестивали, турли халқаро анжуманлар сабаб бу ерга таширф буюрадиган санъаткорлар, ишбилармонлар ва сайёҳларнинг шахримиз, юртимиздаги фаровон турмуш ҳақидаги фикрлари, эътирофлари менга доимо завқ бағишлайди. Улар халқимиздаги ҳамжиҳатлик, илмга чанқоқликка ҳавас қилишади.

Абдурахмон Жомий: "Агар поклик истасанг, Маккага бор, Агар бойлик истасанг Хиндистонга бор, Агар иккаласини ҳам истасанг Самарқандга бор", деган экан. Демоқчиманки, бу қадимий масканнинг улуғлиги қадимда ҳам турли манбаларда эътироф этилган. Унинг мадҳига бағишланган бир қанча китоблар чоп қилинган.

Юртбошимиз 1996 йили Самарқанд шахрига Амир Темури орденини топиштириш чоғида сўзлаган нутқларида: «Самарқанд нафақат муқаддас обида ва бетақрор тарихий мўъжизалари, балки замонавий ишлаб чиқариш салоҳияти билан, энг қимматли бойлиги — бағрикенг, қалби ғўзал меҳнаткашлари билан бутун дунёда машҳур», — деган эдилар.

Истиқлол шарофати билан шаҳар алоҳида нуфузга, янгича чиройга ва замонавий шарт-шароитга эга бўлди. Жаҳон цивилизациясининг бешиклари билан бўлган Самарқандда рўй бераётган ўзгаришлар шахарининг буюк келажак сари дадил одимлаётганидан дарак бериб турибди.

Зухра ЭШОНКУЛОВА,
Самарқанд таянч тиббиёт коллежи она
тили ва адабиёт ўқитувчиси

САМАРҚАНД.

Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлимида бўлиб ўтган ёш қаламкашлар билан ижодий мулоқотда Парвина Давронова ва Жавлон Худойқулнинг машқлари муҳокама этилди. Шунингдек, адабиёт ва давр, ижодкор ва адабий жараён мавзуларида сўхбат ва мушоира бўлиб ўтди.

Оқдарё туманидаги педагогика коллежиде ўтказилган "Оқдарё баёзи" номли жамоа тўпламининг тақдиротида коллеж ўқувчилари, "Оқдарё овози" туман газетаси қошидаги "Умид" ёш ижодкорлар тўғраги аъзолари, уюшма аъзолари иштирок этди. Мазкур китобда тумандаги ижодкорлар асарлари жамланган бўлиб, унда, айниқса, ёш қаламкашларга катта ўрин берилган. Истиқлол, Ватан, тинчлик, ёшлик ва севи, бахтли ҳаёт тарануми-га бағишланган шеърлар китобдан ўрин олганлиги билан аҳамиятлидир.

Самарқанд туманидаги Гулобод кўрғонида барпо этилаётган "Истиқлол боғи"-да ўтган вилоят ижодкорларининг "Ободлик кўнгилдан бошланади" мавзуидаги мушоирасида Самарқанд ва Тойлоқ туманидан ижодкорлар қатнашди. Мушоирада юрт тинчлиги, халқимизнинг бунёдкорлик меҳнати тараннуми этилди.

Уюшманинг вилоят бўлими фаоллари

Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлимида

вилоят божхона бошқармасида "Ватан остонадан бошланади" мавзуида ўтказган маърифат соатида соҳа ходимларининг маънавий юксаклиги, хизмат вазифаларида эришаётган ютуқларида адабиётнинг ўрни, ҳамиятда содир бўлаётган янгиликларга дахлдорлик масалаларида ўзаро фикр алмашилди.

ФАРҒОНА. Фарғона туманидаги 18-мактабда Аъзам Исмоилнинг "Мухаббатли кишилар" номли китоби тақдироти бўлди. Тадбирда Ёзувчилар уюшмасининг аъзолари, журналист Санъат Махмудова, таниқли олим Йўлдош Солижонов ва шоира Энахон Сиддиқова китоб юзасидан фикр билдирдилар.

Ёзёвон туманининг "Қатортол" қишлоқ фуқаролар йиғини марказида таълим муассасалари ходимлари билан "Бетак-роримсан, яғонасан, она Ватаним — Ўзбекистоним!" шиори остида ўтган ижодий учрашувда Ёзувчилар уюшмаси аъзолари, ёш ижодкорлар томонидан ўқилган шеър-қўшиқлар муаллимларнинг кўнглига бир олам қувонч олиб кирди. Шундай тадбир мазкур тумандаги 22-умумий ўрта

таълим мактабида ҳам бўлди.

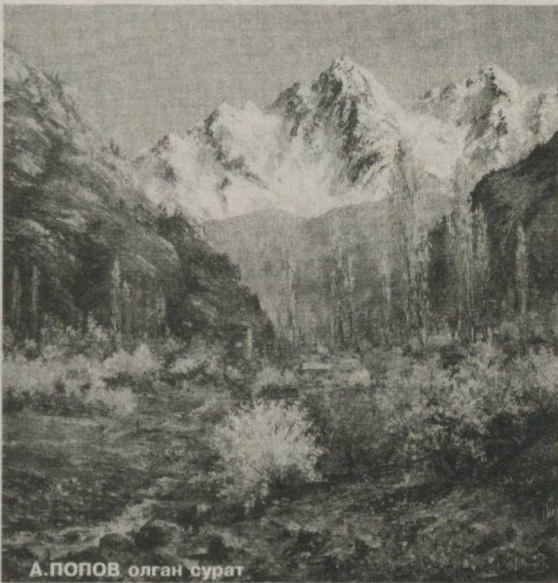
Бағдод педагогика коллежиде бўлиб ўтган учрашув "Ким эдигу, ким бўлдиқ?", Олтиариқ тумани "Қизил тепа" мавзесида Фарғона политехника институти талабалари билан ўтказилган қизиқарли сўхбат "Биз Ватанга нима бердик?" мавзуларига бағишланди.

НАВОИЙ. Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлими томонидан Навоий шахридаги харбий қисмда Истиқлол ғоялари, мустикаллик мафқураси, Ватан туйғуси ва она юртга садоқат мавзуларига бағишланган учрашув бўлди. Тарих фанлари номзоди Сирож Ғиёёсов, ижодкорлардан Бахриддин Садриддин, Бахтиёр Темури миллатимиз равнақи ҳақида сўзладилар.

Худди шундай тадбирлар Абдулла Қодирий номидаги вилоят ахборот қутубхона марказида, Нурота шахридаги 1-умумтаълим мактабида ҳамда Нурота қишлоқ хўжалик касб-хунар коллежиде ҳам бўлиб ўтди.

Ахборот хизмати

ОНА ЮРТ ҲАЙРАТЛАРИ

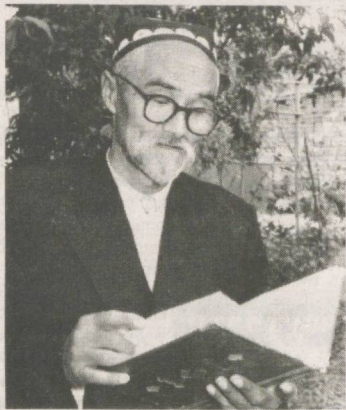
А.ПОПОВ олган сурат

Нигох

Пойтахтимиздаги халқаро Маданият қарвонасаройида Нозимий номидаги Тошкент давлат педагогика университети ташкил топганининг саксон йиллигига бағишланган "Мўйқалам сеҳри" номли кўргазма очилди. Унда университетнинг "Тасвирий санъат" факультети ўқитувчиларининг саксондан ортиқ натюрморт, манзара, портрет жанрига оид ижод намуналари намойиш этилмоқда.

Таниқли рассом, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийи Фофур Абдурахмонов қирқ беш йиллик педагогик фаолияти давомида юзлаб шогирдлар етиштирди. Ёши етмишдан ошган бўлса-да, рассом Янис Салпинкиди ҳозир ҳам университет талабаларига тасвирий санъат сирларини ўргатмоқда. Унинг «Бухоро, Сомонийлар мақбараси», «Устохонадаги сўхбат» каби композициялари томошабинларда қизиқиш уйғотди.

Рассом Нозимхўжа Абдусаломов 1994 йили ўзбекистонлик бир гуруҳ рассомлар билан Голландияда ташкил этилган кўргазмада иштирок этганди. Унинг ижодий намуналари хорижий мамлакатлардаги қатор шахсий коллекциялардан ўрин олган. Устоз-рассомлардан Руслан Халиловнинг "Олтин терақлар", Баҳром Тожиевнинг "Тоғда ёз пайти", Сайрам Куртжеминнинг "Эрта тонг" сингари ишларида юртимизнинг сўлим ғўшалари акс этган. Айниқса, Нодира Орипованинг "Ёз ифори", "Қуз камалағи" картиналарида табиат ва аёлнинг ўзига хос уйғунлиги нафис тараннуми этилган. Шунингдек, Фазлиддин Бердиев ва Анна Ивановалар яратган портретлар ҳам самимий чиз

МИЖГОНЛАРИНГ

Ўйнаб-ўйнаб кўнглим олди мижгонларинг,
Ширин-ширин сўзлаганда кулгонларинг,
Шўхликларинг, гамзаларинг, жавлонларинг,
Гул чехралар шайдоларинг, ҳайронларинг.

Қоматингни гуллар кўриб қомат букар,
Аёғинга юзни суртиб ерлар ўпар,
Толпинганда йўлларингга баргин тўкар,
Ғунчалари кулгай кўрса хандонларинг.

Қошинг каби қошгинганда керсам қулоч,
Бўйгинангда бўйим ўлчай сочинг мизоч,
Сенинг каби бирга бўлай, бахтимни оч,
Йўқдир ажаб, сурсам давру давронларинг.

Кипригимда сочларингни тароғласам,
Томоғингга кўз мардумин ҳал боғласам,
Сен уясанг, алла айтиб ардоқласам,
Қўлим бўлса бўйинингдаги маржонларинг.

Зар сочадур бошларингда кундуз қуёш,
Ой ҳам тўкар шабнам каби ҳар кеча ёш,
Ой қуёш кеча-кундуз айлаб талош,
Кеча-кундуз кезгай икки сарсонларинг.

Мен Ҳабибий, тез-тез бориб кўргим келур,
Аста-аста сен томонга юрим келур,
Ўйлаб-ўйлаб завқим тўлиб кулгим келур,
Бундоғ ёзай яхши-яхши дostonларинг.

ТУЮҚЛАР

Кўп садо бергай чолинса катта занг,
Мўл узум қилмасму бўлса катта занг.
Лекин инсон зийнати — камтарлиги,
Элга ёқмайду керилган каттазанг.

Тол ёғочдан овчилар ё қилмағай,
Ўл ўтин тургай тугаб, ёқилмағай,
Иш буюрма кимки ишқасмас экан,
Муддаодек ё қилур, ё қилмағай.

Ёр топлим, энди бўлдим ёрлик,
Ёр қилгай меҳрибонлик, ёрлик,
Номалар келгай дамо-дам ёрлан
Мен учун бўлгай муборак ёрлик.

Шукур сабрсизлик билан профессор чакиришини кутарди. Чорасизлик юрагини куйдирар, эзгин хаёллардан чиқиб кетолмай, бир ҳолатда эди. Қаршида илҳайиб турган талаба йигитни ҳам пайкамиди.

— Шукур тоға, мен Отабекман, танимаяп-сизми? — деди бир йигит.
— Йий... Отабек, — Шукур йигитнинг елкасидан қучиб, ёнига тортиди, — бунга қара-я, сени бу ерда учратиш хаёлимга ҳам келмабди. Жўрам яхши юрибдим, уйдагилар тинчми?

— Раҳмат, ҳамма яхши, шу ерда амалиёт ўтаганди, — деди йигит.

— Умиджон, аканг билан саломлашмайсанми? — деди Шукур кучоғида ушқоқдек бўлиб турган ўғилчасига. Болакай йигитга бир қараб қўйди-да, яна юзини яширди. Унинг хатти-ҳаракатларида ҳорғинлик бор эди.

— Тинчликми? — деб сўради Отабек хавотир билан. У таникли онкологнинг қабулига одамлар шунчаки келмаслигини яхши биларди.

— Умиджоннинг бироз мазаси йўқроқ, — деди Шукур гапиргиси келмагандек. — Шунга...

Шу пайт эшик очилиб, ҳамшира аёл Шукурга профессор чақиратганини ва у кириб чиққанича боласига қараб туришини айтди. Эркак ўғлини маҳкам бағрига босганча бир зум жойида қотди.

— Менга берақолинг, ўзим кўтариб тураман, — дея Отабек тоғасининг кўлидан Умиджонни олди. Бола ётсираб турган бўлса ҳам қаршилиқ қилишга ҳоли келмади. Олти яшар болакайнинг қушдек енгиллиги йигитнинг хавотирини оширди. Болани ҳамшира қўлига олди.

Отабек тоғасининг ортидан киришни-да, қолишини-да билмай эшик олдида тараддуланиб турди. Ичкаридан эшитилган «йўқ... бўлиши мумкин эмас...» деган хайриқандан чўчиб тушди. Бу овоз тоғасиникига ўхшамасди. У қия очик эшикдан ичкарига мўралаб донг қотди. Тоғаси бир гапни такрорлаганча профессорнинг ёқасидан чангаллаб силкитарди: йўқ... йўқ... Йигит ўйлаб ўтирмай ичкарига отилди. Ҳарчанд уринмасин унинг чангақдек қўлларини шифокорнинг ёқасидан ажратиб ололмади. Ниҳоят қўлларини тортиб, полга чўккалаб ўтириб қолгач, профессорнинг имоси билан тоғасининг тирсагидан тутиб стулга ўтқизди.

— Ука, ўзингизнинг ҳам аховолингиз яхши эмас, — деди профессор вазмиллик билан Шукурга қараб. — Яхшилаб текширувдан...

— Мени қўйинг, — деди эркак ўша-ўша Отабекка бегона овоз билан. — Боламни ай-

Яхши ном, эзгу амал, солиҳ фарзанд, ҳақиқий ижод, чин дўст. Ушбу беш фазилатни ўзида мужассам эта олган инсон ўзини бахтли деб санаса бўлади. Унинг ҳаёти бахтиёрликда ўтади, дунёдан кўз юмгандан сўнг эса, эзгу амаллари ва ўлмас ижоди боис иккинчи умри давом этаверади. Шундай маънавият заргарларидан бири, шарқ мумтоз адабиётининг билимдони, Ўзбекистон халқ шоири Зокир-жон Холмуҳаммад ўғли Ҳабибийдир.

Асли Андижоннинг Қўқонқишлоғидан (Ҳозирги Пахтаобод тумани) бўлган Зокиржоннинг болалиги турмуш қийинчиликларидан холи бўлмаган. Деҳқон оиласида таваллуд топган шоир дастлабки таълимни қишлоқдаги эски усул мактабиде олди. Толиблик давридан бошлаб ғазал машқ қила бошлади. Илк ғазалларини Муқимийнинг дўсти, қўқонқишлоқлик шоир Қори Зокир (1860-1943) назаридан ўтказди.

Навоий, Саъдий, Ҳофиз, Лутфий, Жомий, Бедил асарларини мутлоа қилиш асосида шоир араб-форс тили ва адабиётини чуқур ўрганади. Мумтоз адабиётнинг

Тирик сатрлар

нозик жиҳатларини теран англайди, таҳлил қилади. Шунингдек, бу даврда Махжурий, Сайфий, Анисий, Хурам, Улфат каби шоирлар билан дўстлашади ва бу ҳамкорлик ришталари умрининг охиригача давом этади.

1938 йил сентябр ойида Алишер Навоий таваллудининг 500 йиллигини нишонлаш, шоирнинг ижодий меросини ўрганиш, тадқиқ этиш ва уларни тўплаб нашр этиш бўйича Тошкентда юбилей кўмитаси тuzилиб, унга мумтоз адабиёт билимдонлари, араб-форс тилларидан хабардор, хусусан, Навоий ижодини ўрганган шоир ва олимлар жалб қилинади.

Ҳабибийнинг кўмилада амалга оширган ишларидан яна бири "Навоий асарларининг мукаммал изоҳли луғати"ни тузишдаги иштирокидир. Бу луғат икки жилдли бўлиб, Навоийнинг 26 асарида фойдаланилган 48 мингта сўздан иборат эди. Гувоҳларнинг сўзларига қараганда, бу китоб Навоий асарлари учун яратилган луғатларнинг энг мукаммал бўлган. Афсуски, бу тўплам номаълум сабабларга

ҲАБИБИЙ

САРАФРОЗ ЭТТАЛИ КЕЛДИК

ФАРФОНА САЁХАТИ

Завқу шавқим тўлли дилга дилраболарни кўриб,
Нозпарвар нозанин — нозик адоларни кўриб.

Сайр этиб айландим ўйнаб қилгали касби ҳаво,
Кулди мақсад ғунчаси меҳру вафоларни кўриб.

Ранг-баранг гулзори боғу муҳташам олий бино,
Роҳат афзо, бегубор обу ҳаволарни кўриб.

Ташнайн васлу жамол эрдим узокларда қолиб,
Ўйлаган йиллар муқаддас мудлоларни кўриб.

Сўхбат оро пок виждону зарифу хуш калом,
Фаҳму донишда етук ақли расоларни кўриб.

Баҳра олдим кунда бир хушбахра жойларда юриб,
Лафзи жонпарвар самимий ошиноларни кўриб.

Кечалар гулшанда айландим, Ҳабибий, ухламай,
Ишқ уза булбулдаги савту садоларни кўриб.

УСТОЗ

Забардаст олим илм авжида топган мақом, устоз,
Суҳан майдонида шерим Алишер, асаслом, устоз,

Ёзилган турли назму, наср ила девону достонинг,
Табарруқ сақланур, халқ ичра бу ширин калом, устоз.

Хусусан бўлди дастуриламал "Мезон ул-авзонинг",
Ҳама назм аҳли қилгай жону дилга эҳтиром, устоз.

Ҳамиша сен талаб қилган замону, илми урфонлар
Бутун бизларда авж олмақ билан қилгай давом, устоз.

Ёқимли нағма бирла сўзларинг янграйди ҳар уйда,
Хузуру айлаб кўнглилар, баҳра олгай субҳи шом, устоз.

Келиб дунёга сонсиз ҳасрату армон билан кетдинг,
Ва лексин қолди шавкатли, шарафли, яхши ном, устоз.

Ўзинг ўлган билан оламда қимматли сўзинг ўлмас,
Унутмай, ёл этиб ҳар йил юборгай эл паём, устоз.

Фидокорона халқим деб ҳаётинг борича турдинг,
Ҳабибий, қанча кўп васф айласам бўлмас тамом, устоз.

КЕЛДИК

Бу гулшан соз экан, соз устига соз эттали келдик,
Қадрдонларни шод айлаб сарафроз эттали келдик.

Шарафли меҳнату ҳам бахт нури бирла юксалган,
Сизингдек уста деҳқонларни мумтоз эттали келдик...

Олиб қўлларга нозик созу тилларда ширин ялла,
Фалакка етгудек жўр айлаб, овоз эттали келдик.

Муҳаббат боғлашиб, сизлар билан ҳар кеча базм айлаб,
"Баёт", "Ушшоқ"у "Гулёр"у "Чапандоз" эттали келдик.

Чаман булбулларидек сайр этиб гулзори боғларда,
Ҳамиша яйраб эркиликда парвоз эттали келдик.

Ҳабибий, мақсадим — тинчлик, фаровонлик давом этсин,
Кўнгилларни баҳор айёмию ёз эттали келдик.

тинг, бирор чорасини айтинг, оғзингизга сиққанани сўранг, жонимни сўранг...

— Мен ҳаракат қилдим, хориқлик ҳамкорлар билан маслаҳатлашдим... улар ҳам вақт ўтганини айтишди, — тушунтира бошлади профессор. — Дастлабки белгилари шамоллашга ўхшайди, кўп ҳолларда шундан вақтни бой бериб қўямиз. Қўчли оғриқлар кузатилади... дорилар ёзганман. Бошқа ҳеч қандай ёрдам беролмайман. Энди... бўёғини ўзингиз биласиз...

Ўрнидан туришга чоғланган Шукур гандираклар кетди. Тутишга уринган йигитни қўли билан ўзидан нари итарди ва бир зум серрайиб турди-да, бир қарорга келгандек тез тез одимлаб ташқарига чиқди. Ҳамширанинг қўлидан боласини олаётган тоғаси аввалги пайтлардагидек беғам, беташвиш, қувноқ кўринди. Бундан дадиллашган йигит уларни уйга таклиф қилди:

— Уйга борамиз, дадам сизни кўрсалар хурсанд бўладилар. Укамга шаҳарни томоша қилдираман, ўзим кўтариб юраман, бирга айланамиз-а, Умиджон?

Болакай унга қараб ҳолсиз илжайди. — Сен ақли йигитсан, Отабек, — деди Шукур унинг елкасига қўқиб, — Қишлоққа қайтишим керак. Умиджон ҳам уч-тўрт кундан бери зерикиб қолди.

— Нега шунча кундан бери бизникига келмадингиз, — дея астойдил хафа бўлди Отабек.

— Даданг банд одам, ташвишга кўйгим келмади, — деди Шукур ва хайрлаша туриб йигитни маҳкам бағрига босди. — Даданг келганимни билмай қўя қолсин.

Отабекнинг дадаси ишдан кеч қайтди. Ўғлининг нимадир демоқчи бўлаётганини пайкаб: — Агар жуда шошилиң гап бўлмаса, эртага тонгда гаплашсак, чарчаганман, — деди ҳорғин оҳангда.

Ўғил хижолат бўлди. Аммо бугунги воқеа ҳам унга бир зум тинчлик бермаётган эди-да. Лом-мим дея олмай бошини қуйи солиб чиқиб кетаётганда дадаси тўхтатди.

— Бугун амалиёт ўтаётган клиникамизда Жўра тоғамни кўрдим, — деди шоша-пиша. Дадасининг ҳушёр тортганини кўриб давом этди. — Тўрт кундан бери шаҳарда экан. Сизни ташвишга қўймаслик учун уйимизга келмабди. Умиджон оғир касалга чалинган. Профессор ҳам даволаш имконсиз эканлигини айтди. Бугун қишлоққа қайтишди.

— Кузда қурашу кўпқари қилиб тўй берди, — деди дадаси қошларини чимириб. — Шундай катта тўй қилгандан кўра, боласининг соғлиғини ўйлаш керак эди.

Отабек билан яси бунга эшитиб, ханг-манг бўлиб қолди.

— Унда Умиджон тойчоқдек ўйнаб юрган эди, — деди яси кимнидир оқламоқчидек. — Жўрангиз ҳам ўғил қўришни, юртга катта тўй беришни неча йиллар орзу қилди, ахир... Қанчалар қувонган эди-я...

— Яхши, — деди салмоқ билан Аҳмад, — эрта тонг отсин-чи, бирор имкон излаб топармиз.

Отабек ёш боладек қувониб кетди. Дадасининг дасту узун, эҳтимом Умиджоннинг дардига даво топа оладиган инсонни топар.

Нонушта маҳали дадасининг кайфияти яхшилиғини кўриб, Отабекнинг кўнгли ёришди.

— Шукур жўрам билан кўнгирақлашдим, — деди хушнудлик билан Аҳмад. — Ташвиш қиладиган нарсанинг ўзи йўқ, деди-ку. Сен бола бунақа ваҳимачилигинг билан қанақа шифокор бўласан-а?

— Унақа эмас, сизга ростини айтмаганлар, — деди бўшашибгина Отабек.

— Сен ҳали талабасан, шифокор эмассан, — деди Аҳмад ўлғига қуруққина қилиб. — Қап-катта одам ўзи билса керак, бундай нарсаларни жўрасидан сир тутмайди-да. Демак, Умиджоннинг ахволи сен айтгандек ёмон эмас.

Инобат ИБРОҲИМОВА

КЎНГЛИК

Отабек эътироз билдиролмади.

Икки ой ўтиб Умиджоннинг оламдан ўтгани ҳақида хабар келди. Аҳмад бугун кечда хорижга учини шараф босди. — Даданг келганимни билмай қўя қолсин. Отабекнинг дадаси ишдан кеч қайтди. Ўғлининг нимадир демоқчи бўлаётганини пайкаб: — Агар жуда шошилиң гап бўлмаса, эртага тонгда гаплашсак, чарчаганман, — деди ҳорғин оҳангда. Ўғил хижолат бўлди. Аммо бугунги воқеа ҳам унга бир зум тинчлик бермаётган эди-да. Лом-мим дея олмай бошини қуйи солиб чиқиб кетаётганда дадаси тўхтатди. — Бугун амалиёт ўтаётган клиникамизда Жўра тоғамни кўрдим, — деди шоша-пиша. Дадасининг ҳушёр тортганини кўриб давом этди. — Тўрт кундан бери шаҳарда экан. Сизни ташвишга қўймаслик учун уйимизга келмабди. Умиджон оғир касалга чалинган. Профессор ҳам даволаш имконсиз эканлигини айтди. Бугун қишлоққа қайтишди.

— Кузда қурашу кўпқари қилиб тўй берди, — деди дадаси қошларини чимириб. — Шундай катта тўй қилгандан кўра, боласининг соғлиғини ўйлаш керак эди.

Отабек билан яси бунга эшитиб, ханг-манг бўлиб қолди.

— Унда Умиджон тойчоқдек ўйнаб юрган эди, — деди яси кимнидир оқламоқчидек. — Жўрангиз ҳам ўғил қўришни, юртга катта тўй беришни неча йиллар орзу қилди, ахир... Қанчалар қувонган эди-я...

— Яхши, — деди салмоқ билан Аҳмад, — эрта тонг отсин-чи, бирор имкон излаб топармиз.

Отабекнинг назарида аммасининг овози

гўшакдан чиқиб, сукунатга чўмган уйнинг ҳар бурчида акс-садо бераётганга ўхшарди. Аяси гўшакни жойига қўйди-да қизларга тадорик қўришни буюрди. Сахарлаб тўртовлон йўлга тушадиган бўлди. Шу кунга йигит илк бор дадасидан икжиди. Ахир, болалигининг энг гўзал хотиралари Жўра тоғасининг оиласи билан боғлиқ эди. У ўзини ҳаммаша шу оиланинг бир аъзосидек тутарди. Тоғанинг қизлари опа-сингилларидек, Умиджон узок кутган иниси қаторида эди, шу кунга қадар...

Она-бола диванда ёнма-ён бир-бирларига сўз қотмай узок ўтиришди. Ниҳоят Отабек жимликни бузди:

— Ая, аммамдан хафа бўлдингизми?

Аёл индамади.

— Аяжон, мен аммамни жуда яхши кўраман. Даданинг болалиги ҳақида кўп нарсаларни гапириб берган. Олти яшарлигида оналари оламдан ўтганини, тобутнинг орқасидан йўлгаб қўлиб, тупроқ йўлда йиқилиб қолгани, жўраси ҳам унга қўшилиб, йўлгаб етаклаб келгани, шундан бошлаб айрилмас дўст бўлиб қолганини кўп гапирарди.

Ўғлини тинглаётган аёлнинг хаёли олисларга учди. Бу манзаралар унга таниш эди. Аҳмад билан онаси эрта етим қолишди. Улар хувилаган уйда момолари билан яшарди. Кампирнинг томорқа ишларига қурби етмас, болалар эса кичкина эди. Уларнинг иссиқ-совуғидан Туманли сойнинг нариги тарафиде яшайдиган Шукурнинг отаси хабар оларди. Қамбар ака Аҳмаднинг отаси билан ёшлиқдан жўра бўлиб, шунинг хурмати а тимларга қарашини ўзининг бурчи деб биларди. Кампирнинг вафотидан кейин онасини ҳам шу инсон бош-қош бўлиб узатди. Аҳмадни ҳам ўғли Шукур билан баробар қўриб, ўқитди. Синфдоши Лолага кўнгли борлигини билиб, ўқини тугатишини ҳам кутмасдан уйлантириб қўйди. Ота маконинг эгали бўлиб туради, деган эди Қамбар ака.

Тонгда йўлга чиқишди.

Аҳмад ўн кундан сўнг сафардан қайтди. Сафар давомида юрагидан хижиллик кетмади. Аксига олиб болалари билан ҳам гаплаша олмади. Уйда ҳеч ким гўшакни кўтармади. Уйга келса ҳаммаёқ хувилаган. Оиласининг ҳалигача қишлоқдан қайтмаганига ажабланди. Нима қиларини билмай серрайиб турган эди эшик кўнгирағи жиринглади. Эшикни очиб останада бола кўтариб турган қўшни аёлни кўрди, ҳадеганда исми ҳам ёдига келавермади. Жувон салом-алиқдан сўнг деди:

— Лола кеннайим келишингиз билан қишлоққа боришингизни тайинладилар, сиз билан боғлана олмадилар. Бугуннинг ўзида бир

кўра нашр этилмай қолиб кетган.

Ҳабибийнинг шеър ва ғазаллари кўтаринки руҳи, дўстлик, ишқ-муҳаббат, ватанпарварлик каби умуминсоний фазилатларни тараннум этганлиги билан халқимиз қалбидан чуқур жой олган.

Шоирнинг юздан зиёд шеър-ғазаллари қўшиққа айланган. Биз ҳалигача севиб тинглайдиган "Диёримсан" ашуласи ҳам Ҳабибий қаламига мансуб:

Озода, гўзал ўлкам, хурматли диёримсан,
Кўп заҳмат ила топган бахтимсан, баҳоримсан,
Жоним каби асрайман, номус ила оримсан,
Кўнглим очилур боқсам, орому қароримсан,
Ҳар ерда мадақкорим, ҳар ишда мадоримсан.

Шу ўринда шоирнинг камтарона ҳаёт йўлини эсга олар эканмиз, яхши хулқ, ҳақиқий ижод, чин қалб эгалари ҳеч қачон унутилмаслигига, уларнинг хотираси ҳаммаша барҳаёт эканлигига яна бир бор амин бўламиз.

Искандар МАДҒОЗИЕВ,
ЎЗМУ талабаси

неча марта кўнгирак қилдилар. Шунинг учун келган заҳотингиз ортингиздан кирдим.

Аҳмад қишлоққа қош қорая бошлаган паллада кириб борди. Ўтган сафар келганида дарвоза қийшайиб, деворлар нураб ётганди. Тузатишга вақти бўлмади шаҳарга қайтгани ёдиди. Деворлар тикланиб, дарвоза ҳам бинойидай ҳолга келибди. Шукурнинг иши бўлса керак, дея ич-ичидан мамнун бўлди. Машина овозини эшитиб, ичкаридан ўғли югуриб чиқди. Ортидан кўм-қўқ аза кийимиде аёли, қизлари чиқишди. Уларни кўриб, юраги орқага тортиб кетай деди.

— Ким, ким, — деди эсанкираб. — Шукур тоғам... — деди энтикканича ўғли ва отасини қучоқлаб баралла йўлга юборди. Аҳмад оёқ-қўли бўшашиб бораётганини элас-элас ҳис қилди-ю кўз олдини туман қоплаб олди. Кўзини очганида опаси, Лола, қизлари, ўғли атрофиде тизилишиб ўтирарди.

— Шукур жўранг ўғлининг қўйғини кўтара олмай оламдан ўтди, — деди опаси ҳасрат билан. — Жигари адо бўлган экан дейишди. Ўғлидан кейин хафта ҳам ўтмай, тоғдек йигит ҳам ашин урган дарахтдек қулади. Бу туришида Қамбар отам ҳам кўпга бормайди. Вақтинг бўлса, маърақасини ўтказишга қоларсан.

Опасининг таънаси Аҳмаднинг юрагига наштардек ботса ҳам миқ етолмади. Ўрнидан туриб, болаларининг хай-хайлашига ҳам қарамасдан дўстининг хонадонига йўл олди. Борасолиб ўзини ғамдан муштдек бўлиб қолган Қамбар отанинг пойига ташлади...

Шу тун шаррос ёмғир қуйиб чиқди. Туманлисой туни билан ваҳимали шовуллади. Уй ичиде ўз хаёллари билан андармон Аҳмаднинг қўлига ҳовлидан хотинининг ҳаяжонли овози эшитилгандек бўлди. Шошилмай ташқарига чиқиб, нима гап деб сўради:

— Жўрангизни қизи онасига берган пулингизни ташлаб кетди, — деди хотини айбдорона оҳангда секингина. — Пулга эҳтиёлари йўқ эмиш...

Аҳмад зинадан отилганча кўчага югурди. Қиздан ном-нишон йўқ эди. Шукурнинг уйи томон жадал юра бошлади-ю, кўприкка келиб таққа тўхтади. Кўприк... Туманлисойнинг ёғоч кўпригини тунда келган сел оқизиб кетибди. Ўша олис болаликдан ёдгор ёғоч кўприк энди ўрнида йўқ эди.

Аҳмад ўкириб юборди. Ўқтин-ўқтин сойнинг шовқинига қоришқ унинг «жўра, жўражон, кечир...» деган бўғиқ овози эшитилар, аммо лойқа сувнинг шиддати ундан-да баландроқ эди...

И.ИБРОҲИМОВА 1970 йилда туғилган. ЎЗМУнинг журналистика факултетини тамомлаган. Бадий-публицистик мақолалари билан матбуотда фаол иштирок этиб келади. Айни пайт

Бошланиши биринчи саҳифада.

Сувон МЕЛИ,
филология фанлари номзоди:

— Бугунги адабий жараёнда танқиднинг ўрни ва роли ҳар қачонгидан-да муҳим. Зеро, ижодий шароит барча жанрларда, турли услубларда ёзиш имконияти яратиб берди, бадий тафаккур уфқлари кенгайди. Аънавий, реалистик услубдаги асарлар билан бир қаторда ҳар хил адабий оқимларга хос усулдаги асарлар ҳам чоп этилаётди. Бугун танқидчилик олдида мазкур жараёни ўрганиш, жамоатчиликка, кенг китобхонлар оммасига уларнинг мазмун-моҳиятини тушунтириб бериш, эстетик дидни тарбиялаш, жорий адабий тафаккурдаги ўсиш-ўзгаришларни аниқлаб, истиқболдаги тараққиёт йўллари кўрсатишдек долзарб вазифалар турибди. Бу вазифаларни адо этишга чоғланган адабий танқиднинг айна пайтдаги фаолияти қонқарлими? Адабий танқид сулшлашди, тақризчилик ҳолига тушиб қолди, ҳатто "танқидчилик" атамасидан воз кечиб, "адабиётшунослик" атамаси билан кифояланган маъкул, деган фикрлар қанчалик рост?

Бугунги давра суҳбатимизда юқоридаги каби бир қатор саволларга биргаликда жавоб қидирсак, муаммоларни рўй-рост ўртага ташласак, аниқ тақлиф ва мулоҳазаларимизни баён этсак. Мақсад бадий тафаккур тараққиётининг етакчи кучи бўлган адабий танқиднинг янада фаоллашуви, таҳлил ва талқинда теранлашуви, оммабоп ва ҳозиржавоблигига туртки беришдан иборатдир.

Нурбой ЖАББОРОВ,
филология фанлари доктори:

— Мустақиллик барча соҳалар қатори адабиётшунослик ва адабий танқид ривожини учун ҳам катта имконият яратди. Бу имкониятни воқеликка айлантириш масаласига келсак, афсуски, бунга тўла-тўқис уддалай олаётганимиз йўқ. Адабий танқид аслида ижоднинг алоҳида тури мавқеига кўтарилиши керак. Маҳмудхўжа Бехбудийнинг "Танқид сараломқудур" деган таърифи бу соҳанинг моҳиятини аниқ ва лўнда ифодалаган. Лекин бизда бу соҳа мўд омқсаб келади. Нима учун? Яна Бехбудийга мурожаат этамиз: "...ҳануз танқид даврига етишганимиз йўқ. Иттифоқо, танқид шаклида бир нимарса ёзилса, бизларга қаттиқ тегар. Ёзганларимизни(нг) бузуқлиги ва фикримизни(нг) хатолиги, ишимизни(нг) ноқислигини бирор киши кўрсатса, аччиғимиз келур. Ва ул одамни душман кўруб, шахсидан нафрат ва фикрига норозилик баён этуримизки, бул бизни(нг) янгидан ишга бошлаганимиздан, бошқа тил ила ноқислигимиздандур". Бу — биринчи ва бош сабаб. Бугунги кунда ҳам руҳиятимизда айна ҳолат етакчилик қилади. Шунинг учун ҳам мунаққидларимиз кескин танқиддан сакланишга уринади. Бошқача айтганда, душман орттирмасликка интилади. Натияжада, бозорбоп шеърлар, енгил-елли, улуг ҳазрат Навоий сўзлашни "боиси беадаблик" деб атаган уятли хатлоларни баён этувчи "нарсий асар"лар уриб кетди. Ахир, бизда чинакам танқидий асарлар, ёзувчи-шоирларимиз тан олган мунаққидлар бор эди-ку. Устоз Озод Шарафиддиновнинг кўлма-кўл ўқилган "Ўзбекнома" ҳақидаги машҳур мақола-сини эсланг. Матёқуб Кўшоновнинг, Норбой Худойбергеновнинг матбуотдаги чиқишлари-чў? Тўғри, бугун ҳам танқидий мақолалар босилиб турибди. Лекин бармоқ билан санари. Қолаверса, бир-икки мақола билан адабий жараёнинг ўзига хос тенденцияларини, тамойилларини аниқлаб, баҳолаб бўлмайди.

Кейинги пайтда адабий танқидчиликда яна бир ноҳиоз урф кўзга ташланмоқда. Бу урф бизда яратилган бадий асарларни сунъий равишда Гарбда пайдо бўлган "изм"ларга боғлашга интилиш билан боғлиқ. Аён ҳақиқат шундаки, муайян асар савияси қайсида "изм"га алоқдорликда эмас, муаллифининг бадий маҳоратида намоён бўлади. Мунаққид асар бадиистини, муаллифининг ижодий услубидига ўзига хосликни, образчиликда, қаҳрамонлар руҳияти тасвирида эришилган ютуқларни ёки аксинча, камчиликлари чуқур таҳлил этиши, шу асосдаги мантикий далилланган ҳулосаларни бера олиши зарур. Унинг адабий-танқидий мақола-сини ўқиган тажрибали адибу шоирлар ҳам, ёш бошловчи қаламашлар ҳам нимадан ўрганиш, ўзида изланиш заруратини сезсин. Мунаққид шундагина ўз вазифасини бажарган ҳисобланади. Устоз шоири адиблардан:

"Ижод қилаётганимда, ҳар доим Озод Шарафиддинов, Матёқуб Кўшонов елкамдан қараб тургандек туюлади. Бу асарни ўқиганда улар нима дер эди, қандай баҳоларди, деган андиша мени мўдом таъқиб этади", деган эътирофларни кўп эшитганмиз. Ана шундай шахсиятлар етишмоғи адабий танқид ривожининг асосий шартларидан.

Адабий танқид борасида ҳам муваффақиятларимиз оз эмас. Бироқ биз бу ютуқлар билан чекланиб қолмаслигимиз, муттасил изланишда бўлмоғимиз зарур. Адабий танқид бевосита адабий жараён билан баравар қадам босиши, унинг тараққиёт йўналишини, ривожланиш истиқболлини белгилашга ёрдам бериши керак. Бунинг учун барча имкониятлар муҳассам. Ижодий эркинлик ҳам, илмий салоҳият ҳам етарли. Навқирон, умидли мунаққидларимиз ҳам бор. Эъс муҳими, адабий танқиднинг ҳолис, журъатли, таъсирчан ва юқори савияли бўлишига эришмоғимиз, танқидни тўғри қабул қилишга ўрганишимиз зарур. Бу эса, ўз навбатида, адабий-эстетик тафаккурнинг ўсишига, миллий адабиётнинг раванқига олиб келади.

АДАБИЙ ТАНҚИД: БУГУН ВА ЭРТАГА

Баҳодир КАРИМОВ,
филология фанлари доктори:

— Танқидчининг иши осон эмас. Бу юқни ҳис қилиш керак. Маънисиз, танқиддан тубан "асар" ларни дўпчили ҳидлаб ўқиш, сўнгра "ёзувчи"ни савалаш одамга ҳушқайфият бағишламайди.

Санъат дурдоналари ҳақидаги ҳар қандай адабий-танқидий мақола эса ўша бадий асарлар билан ёнма-ён яшайди. Танқидчилик мартабаси кўп ҳолларда бадий асарнинг поэтик даражасига боғлиқ бўлади. Агар одамни тафаккурга қорлайдиган, қалбга завқ, фикрга қувват берадиган бетакдор, гўзал ва умрбоқий асарлар ёзилмаса, адабий танқид ҳаракатдан тўхтайд.

Адабий жараён ҳар доим ўзининг оригинал таҳлил усулларига, хос дунёқараши ва услубига эга мунаққидлар сўзига муҳтож. Даврадошининг янги босилган китобига тақриз ёзиш, ораорада уюштирилаётган юбилей анжуманларида умумчапакка жүр бўлиш билан мунаққид бу соҳада ўз қалби ва қиёфасини намоён эта олмайд.

Мунаққиднинг талқинлари ва танқидларини ўқиган китобхон бадий асар сири-ни, жозибасини, моҳиятини, адабий ҳақиқатни ангадас.

Менинча, икки сабабга кўра адабий жараёнда пайдо бўлаётган асарлар эътиборсиз қолади. Биринчидан, янги-ча бадий тафаккур маҳсулини тушуниш ва тушунтиришга мунаққиднинг идрок кучи етмаслиги мумкин. Иккинчидан, ҳикоя аталган "воқеанома", шеър дейилган "дарақ гап" ҳеч кимга таъсирсиз, ҳеч қандай сирларсиз, ҳаммага маъзлум, жўн, танқид қилишга арзимайдиган нарсалар бўлади. Бугунги кунда тарози палласини шу иккинчи сабаб босиб кетгандек таассурот бор. Насрда рамз ва ибратдан кўра қуруқ гапбозлик, оилавий ғийбат ва гурбат машамшалари, кўрпа-ёстиқ ва кўйди-чикди интригаларнинг баёни авж олди. Носирларда назарий билим етарли эмас, сюжет ва композиция тақомилани режалаштира олмайд; икки манера устида ҳоз қотирмайди, параллелизм ва симметрияга аҳамият бермайди; деталга юк юкламайди, бадий нутқни ишламайди... Шеърятда эса "сен-мен" сираш, образсизлик, маънисизлик, услубсизлик, тилсизлик, товушсизлик, рангсизлик, айниқса, ўз йўлига эга истеъдодли шоирларга тақлид кучайди.

Ўқувчи бадий асар эгасининг мусоҳиби. Ёзувчи учун ёзганини бирор ўқимганидан каттароқ фожиа бўлиши мумкинми? "Ўзим учун ёзаман", деган қамтарлик ортида манманлик бор. "Танқидга эътибор бермайман", деган одамнинг гапи аразли.

Машҳур француз мунаққиди Шарль Сент-Бёв ўз даврида: "Чинакам танқидчилик одамлардан ўзиб кетади, жамоатчилик фикрини бошқаради. Агар ҳалойиқ бўронлар алғов-далғовида адашиб, тўғри йўлдан чалгиган бўлса, мунаққид асло ўзини йўқотмасдан бор овози билан "Орта қайтмоқ керак", дея қичқиради", деб ёзган эди. Бу гап қайсидир маънода ҳозир ҳам ўз қиммати-га эга. Худди шу олим маънавий олам нафосоти ва улғуворлигини ёъозлаш ҳолда адабиётдаги меркантилизм кайфиятларини, яъни манфаатпарастлик, фойдахўрликни танқид қилади. Бу ноҳуш кайфият эгалари ҳақиқий санъаткор ва олимларга даврдош бўлади, аммо орадан йиллар ўттиши билан исзис йўқолади. Бу ҳам тарихнинг бир ибратли сабоғидир.

Бировдан эшитган ёки ҳар жойдан "қўқиб" ўқиганлари асосида, айниқса, ҳозирги интернетлашув замонида кўрганларидан кўчириб мақола ёзиш қийин иш эмас. Эпик асар сюжети ёки

воқеий шеърларни қайта гапириб бериш билан ҳам қозғ қоралаш мумкин. Аммо асл адабий танқидий мақола чинакам санъат асарига ўхшаб туғилади. Унинг ўзига хос услуби, композицион қурилиши бўлади.

Менинча, бугун адабий танқид шакл ва мазмун жиҳатидан янгилашни керак. Ўшбу илм соҳаси ўзининг назарий мезонларини дунё адабиётшунослигида кечаётган жараёнларга уйғунлаштириши лозим. Чунки ҳажон адабиётшунослигида адабий танқидчиликнинг структурал ва имманент анализ, семантик, интертекстуал, генетик, герменевтик, психотанқид каби турлари мавжуд. Бундай усуллар ўрганилиб, ўзбекнома адабий-илмий тафаккур билан синтезлаштириш натижасида бизда ҳам янги танқид майдонга келади. Гарб адабиётшунослигида бадий асарга бир хилдаги ёндашувлардан, жўн ижтимоий талқинлардан, яҳи ва ёмон, реал ва нореал, оқ ва қора тарзидан атиги икки сифатдан бёзиш оқибатида "янги танқид" пайдо бўлган эди. Зеро, назарий мезонлар мактабларга, мактаблар шахсиятларга, шахсиятлар

муайян миллатларга мансуб. Шу маънода бизда ҳам келажақда дунё адабиётшунослигига ўз таъсирини ўтказадиган юксак илмий савияли олимлар ва уларнинг индивидуал мактаблари пайдо бўлишини орзу қиламиз.

Адабий танқид жонланиши учун назарий қарашларни қучайтириш баробарида бевосита амалий ишлар ҳам зарур: биринчидан, олий ўқув юрталарининг филология факультетлари магистратура босқичида махсус "Адабий танқид назарияси" йўналишини очиб ва унга истеъдодли ёшларни ўқишга қабул қилиш керак. Мутахассис шаклланади, илм олади. Бу фаолият турини адабий тўғараклар доирасида ҳал қилиб бўлмайди; иккинчидан, Нусратулло Жумахўжа тўғри таъкидлаганидек, адабий танқидга доир махсус журналга зарурат бор; учинчидан, нуфузли журналлар ва нашриётларда босилаётган бадий асарларни икки тақриз орқали мутахассис назаридан ўтказиш низомларини ишлаб чиқиш лозим.

Сайди УМИРОВ,
филология фанлари номзоди:

— Танқидчилар йиллик ҳисобот йиғилишларини кутмай вақти билан, бугунгида йўналиш, долзарб масала, муаммоларни муҳокама этиши фойдадан холи эмас.

Танқид — нақд фикр, тақриз — қарз калом дегани. Ютуқлар ўзимизники, улар бор, бундан кўз юмиб бўлмайди. Лекин ҳар доим ҳам нақд гапни айтаётганимиз чў? Йўқ-да. Қанчадан-қанча яҳши, ўртаимёна, бўш асарлар ёзилаёттибди, кўпчилиги ҳақида нақд гап, насия ваъда ў ёқда турсин, умуман, ҳеч нарсга демаётибмиз. Сукунти аломати ризого йўлиб, иқтидори ҳамин қадар назмбозларнинг ҳиссиз-туғсиз шигирларини тўй-томошаларда "эстрадамизнинг ёркин юлдўзлари" гўмбурлатиб ижро этишаёттибди. Хайрият, адабиёт газетамизда бир-икки ўткир лўқмалар, тишли-тирноқли фикр-мулоҳазаларни ўқиб хурсанд бўлди.

Устоз Матёқуб Кўшонов урта тақриз ёзсанг битта муаммолар мақолага замин яратсан деб айтар ва бунга ўзи амалда кўрсатарди. Ҳозир тақриз анқонлиги уруги бўлиб қолди, кўп шеър, публицистик асарлар, совчи кутган қизлардай, мунаққидлар қиё боқиши, фикри, баҳосини кутиб турибди. Тўғри, чоп этилаётган ҳар бир китобга бир тақриз бағишлаш имкони йўқ, бундай ҳолларда муштарак мавзуларда ёзилган асарлар умумий кузатувдан ўтказилган, маъно, маҳорат жиҳатидан таҳлил қилинган обзор мақолалар қўл келади.

Тасдиқлаш орқали бевосита тасдиқловчи, инкор этиш орқали бевосита тасдиқловчи танқид бор. Шу нукта назардан қараганда, биринчи хилининг, яъни ёзувчи иходиҳдан, асаридан фазилат қидирувчи, топувчи, бадий маҳоратининг янги қирраларини кашф этувчи, тасдиқловчи танқид намуналари кўпроқ. Конкрет асар ёки асарларнинг мазмуни, тили, услубига хос камчилик, нуқсонларни далиллар, мантикий муҳокамалар орқали кўрсатиб, исботлаб берувчи мақола, тақризлар кам. Баъзан бир неча асар, муайян туркум ҳақида наридан-бери фикр юритгандан кўра бир шеър, бир ҳикояни батафсил таҳлил қилиш, фазилатлари ёки нуқсонларини далиллар билан кўрсатиб бериш кўпроқ самара келтиради. Бунга мисоллар талайгина. Ҷўлпоннинг "Рамли севги" шеърининг бир сатри нашрда "сина" сўзи "сана" деб берилгани оқибатида асар мазмуни ўзгариб кетганини Бойбўта Дўстқороев "Сина"ни санага алмаштириб бўлмайди" сарлавҳали мақоласида асосид берган эди. Шу ўринда Қозоқбой Йўлдош Хали-

ма Худойбердиеваннинг "Йўлдадирман" номли гўзал шеъри, Муртазо Қаршибоев Эркин Аъзамнинг "Манана" ҳикояси таҳлилига махсус мақола ёзиб эълон қилганини ҳам таъкидлаш жоиз.

Кейинги йиллар танқидчилигимизда бир тамойил кўпроқ кўзга ташланаёттибди. Бу — бир қатор мақола, тақриз, эссе, тадқиқотларнинг илмий-фалсафий ва бадий-публицистик руҳ касб этаётганидир. Фалсафий, публицистик унсурлар муаллиф диққатини четта тортмайди, ўқувчини чалғитмайди, аксинча, гоёни кенгрок, теранрок очиб беришга, асар воқеаларини ҳаёт ҳодисалари билан қиёслаб ўрганишга, матннинг янада мароқли, жозибали, ўқишли чиқишига ёрдам беради. Фафур Фулом шўх шеърларидан "Вақт"нинг Сувон Мели томонидан янгича теран талқини, Курдош Қаҳрамоновнинг Эшқоби Шуккур шеърлигига бағишланган мақоласи, Шўхрат Ризаевнинг "Баҳодир Йўлдошев театри" асоси шундай усулда битилган мароқли, ўқишли асарлардандир.

Кейинги пайтларда танқидчилик иши, асосан, бир гуруҳ мутахассислар ва айрим ёшлар чекига тушаёттир. Иқти-

дорли, умидли ёш мунаққидлар сафи кенгаймаётгани ташвишланарли. Турфа соҳа кишилари, кенг ўқувчилар оммаси фикр-мулоҳазалари, эътироф, эътирозлари матбуотда, эфир ва экранда негадир кам берилаёттир. Турфа касб соҳибларининг ижодий жараён, адабиёт, танқидчилик, публицистика, санъат ҳақидаги қутилмаган, ноаънавий, дангал, тўғри фикр-мулоҳазалари, ҳулоса, тақлифларини ўзаро гурунг, норасмий мулоқотларда тез-тез эшитиб тураимиз. Қанийди шуларнинг бир қисми матбуот, китоб саҳифаларида чиқса.

Нусратулло ЖУМАХЎЖА,
филология фанлари доктори:

— Адабий танқиднинг ҳозирги аҳволи, муаммолари, ечимлари тўғрисида "Адабий танқид: бугун ва эртага" мавзусидаги давра суҳбати ташкил этилгани жуда ўринли, деб ҳисоблайман. Назаримда, адабий танқиднинг бугунгидай аҳволга тушиб қоллишига иккита асосий сабаб бор. Биринчиси, адабий танқидчи ва адабиётшуносларнинг жараёнга лоқайдликлари, бўшашиб кетганликлари, ўз вазифаларини сидқидилдан бажармаётганликлари бўлса, иккинчиси, оммавий ахборот воситаларида танқидий тафаккурга камроқ ўрин берилаётгани, адабий-танқидий рухлардан фойдаланилмаётганлиги, адабий-танқидий мақолалар турли сабабларни рўқач қилиб чиқарилмаётганидандир.

Аввало, шуни аниқлаб олиш керакки, адабий танқид мафкуравий масала эмас, балки адабий-эстетик муаммодир. Шу сабабли, мафкуравий ўзгаришлар жараёнида адабий танқидга ҳавотир билан қараш ўринсиздир. Адабий танқид жамият тараққиёти ва раванқини энг зарур бўлган адабий ҳамда адабий қадриятдир.

Шайх Саъдий Шерозий "Гулистон" асаридаги бир ҳикматида жуда қироий асослаб берган: "Уч нимарса уч нимарсасиз пойдор қолмағусидур: мол тижоратсиз, илм баҳссиз, мулк-мамлакат сийасатсиз". Мана шу баҳслар воситасида тараққиётга туртки берувчи илмлар туркумига танқид ва адабиётшунослик ҳам қиради. Афсуски, баҳс моҳиятини нотўғри тушуниш, баҳс маданиятига риоя қилмаслик матбуотдаги адабий баҳсларга барҳам берди. Адабий танқиднинг ижтимоий зарурияти яна шунда кўринмади, танқиднинг чекиниши ёки чекланиши ўртаимёна, саёз асарларга кенг йўл очиб берди. Аслида, атоқли мунаққидлар — Матёқуб Кўшонов, Озод Шарафиддинов, Норбой Худойбергенов, ёзувчилар танқидчиси Абдулла Қаҳҳоронки сингари жанговар мақолалар эълон қилиниб турганида, шубҳасиз, адабиётдаги ҳалтура чекинган бўлар эди.

Танқидчи, адабиётшунос ҳам — ижодкор. У ҳам меҳрга, рағбатга, қўллаб-қувватлашга муҳтож. Не ҳафсала билан, машаққат тортиб ёзган асари чоп этилса, рағбатланади, илҳомланади, яна ижод завқига тўлади. Юқоридагидек муносабат эса ҳар қандай ижодкорга тўсиқ қўяди. Чинакам танқидий тафаккурга йўл бермаётган тушунчалардан бири "жанговарлик" билан "жангариллик"ни бир нарсга деб тушунишдир. Аслида, булар инсонлардаги бошқа-бошқа ҳусусиятлар. "Жанговарлик" — курашчанлик, далиллик, жасурлик, фидойилик, ғалаба, ютуқ келтирувчилик фазилатидир. "Жангариллик" эса урушқоқлик, жанжалкашлик қусуридир. Номлари юқорида тилга олинган атоқли мунаққидларимизнинг етакчи фазилатлари ҳам жанговарлик эди. Умуман, танқидчи адабий жараёнинг энг олдинги сафида тутувчи асосий фази-

лати ҳам жанговарлик бўлиши керак. Яқинда шеърят мавзусидаги давра суҳбатида бир ижодкор дўстимиз асарини танқид қилган мунаққидга қутилмаганда ташланиб қолди. Ахир, унинг асарини қимдир ўқигани, диққат-эътибор билан бош қотиргани ва давра суҳбатида таҳлил доирасига тортганидан миннатдор бўлиши лозим эмасми? Зотан, то бир киши "айб қилма-гунча" шоир ўз шеърларининг айбини сезмайди ҳам.

Халқда: "Одам ўз киндигини ўзи кесмайди", деган нақл бор. Ёзувчи ҳам ўз камчилигини ўзи топиб, ўзи тузата олма-слиги мумкин. Бироқ Абулғози Баҳодирхон: "Ўқис (яъни, чорасиз) одам ўз киндигини ўзи кесар экан", дейди. Шундай экан, асарларининг биринчи танқидчиси ёзувчи-шоирнинг ўзи бўлиши керак. Ўз асарларининг айбини аниқлай олган, камчиликларини ислоҳ эта олган, яъни ўзини ўзи танқид қилган ижодкор ҳақиқий санъаткордир. Диққат қилинг: "Кўпроқ ўқиямман, учинчи жилдга киритилган ҳикояларни

Давра суҳбати

яна бир бор қайтадан ўқиб чиқяпман, бу менга ҳаёт бағишлайди", деб ёзган эди атоқли ёзувчи Шуккур Холмирзаев қизига мактубида. Бу гап навқирон ёзувчиларимизга сабоқ бўлиши керак. Ёзувчи умрбод ёзган ҳикояларини қайта-қайта ўқиган, демакки, улар устида улзускиз ишлаган. Англашладикки, ўз асарларини қайта мутолаа этишда, ишлашда ҳам лаззат, ҳам ҳикмат бор. Янги адабиёт намуналарини ўқир эканман, ўйга толаман: бу ёзувчилар ўз асарларини, ҳеч бўлмаса, навбатдаги янги нашрдан олдин яна бир бор таҳририй назар билан ўқиб чиқармикинлар? Афсуски, шундай бўлиб чиқмапти. Ёш ёзувчиларимизни қўя турайлик, қиймалари "Озод Ватан саодати" тўпламидан ўрин олган, айнаи атоқли давридаги ижодкорларимизнинг ҳикояларига назар ташлайлик. Матбуотда чириб-чириб ўқиганим бир неча ҳикояни катта китобдаги нусхаси билан солиштириб ўқидим. Бу ҳикоялар айнаи газетамизда бадий тил тўғрисида давомли баҳс-мунозара ўтказилган кезлар чоп этилган эди. Қайта ўқирканман: "Қани, муҳтарам ёзувчиларимиз асарлари устида бир неча йил мобайнида қандай ишлашди экан?" — деган савол мени ўйлантирди. Бирор жумла ёки сўзни ўзгартирдиммикин? Йўқ, 50-60 ёш оралиғидаги бу зарбадст ёзувчилар ҳикояларидаги тумтароқ жумлалар, ноўрин қўлланган сўз-иборалар айнан матбуотда чоп этилганидай жўн-жойида турибди. Чунки уларнинг сўзларини ҳеч ким "айб қилмаган" ва улар ислоҳ толмаган. Китоб муҳаррири ҳам таҳрир этмаган. Мана шундай бадий ҳақиқатларни айтсак, матбуот чоп этармикин ва бунга атоқли ёзувчиларимиз чидаармикин?

Мамлакат адабий танқидчилигининг марказий ўчоғи Ёзувчилар уюшмасининг Танқид ва адабиётшунослик кенгашидир. "Ўз-ўзини танқид" тушунчасининг мазкур кенгашга ҳам тегишлилигидан келиб чиқасак, Кенгашнинг амалий фаолияти қаноатланарли, дея олмаيمان. Кенгашнинг йиллик режаси талабга жавоб бермайди. Кенгаш режасига йил бошида биз тавсия этган тадбирларнинг кўпчилиги қабул қилинмади.

Айтилган фикр-мулоҳазалар асосида қуйдаги ҳулосаларни тақлиф этамиз: Танқид ва адабиётшунослик кенгашининг таркибини ҳақиқий ишлайдиган мутахассислар ҳисобига янгилаш ва кенгайтириш лозим. Кенгаш жорий режасини қайта кўриб чиқиб, тақомиллаштириш мақсадга мувофиқ. Адабий танқид муҳитини жонлантириш зарур. Адабий жамоатчиликда танқидни тўғри тушуниш, қадрлаш туйғуларини шакллантириш мумкиндир. Юқорида таъкидланганидек, адабий танқид учун алоҳида нашрга эҳтиёж бордай. Шу боисдан, адабий танқид бугунчи ва эртасини таъминлаш мақсадида, адабий-бадий газета-журналлар саҳифаларида адабий-танқидий мақолаларга кенг ўрин ажратишни ташкил этиш билан бирга, Ёзувчилар уюшмаси ҳамда Ижод фонди муассислигида ҳар уч ойда битта чиқадиган янги "Адабиёт масалалари" номли адабий-танқидий журнал таъсис этилса яҳши бўларди. Шунингдек, Сувон Мелиевнинг "ҳар йили ўтказиладиган ёш ижодкорлар семинарлари дастурига адабий танқид номини қўйиш, албатта, киритиш керак"лиги ҳақидаги тақлифини қўллаб-қувватлайман.

Давра суҳбатида айтилган фикр-мулоҳазалар, тақлиф ва истаклардан аён бўладики, бугунги адабий жараёнда танқиднинг қатъий сўзи, ҳолис баҳоси, ҳозиржавоб муносабатига талаб ҳам, эҳтиёж ҳам жуда катта.

Адабий танқиднинг барча муаммоларини бир мулоқот доирасида муҳокама қилиш, уларга доир ечимларни тавсия қилишнинг имкони йўқ, албатта. Шунини баъта олиб, бу мавзудаги чиқишларни давом эттиришни режалаштирганимиз. Мавзуга доир ёзувчи, шоир, тадқиқотчи ва адабиётимизнинг жонқуяр мухлисларининг муносабати билан газетамизнинг кейинги сонларида ҳам танишиб борасиз. Ёзувчилар уюшмасининг Танқид ва адабиётшунослик кенгаши, фаол мунаққидларимизнинг бу борадаги тавсия ва тақлифлари бизнинг ишимизда асқотди, албатта.

Бугунги ижод жараёнида адабий танқиднинг мавқеини юксалтириш, таъсир кучини ошириш биргаликда, ҳамкорликда изчил ҳаракат қилишимизни тақозо этади.

Сувон МЕЛИ:

— Адабий танқиднинг нафақат амалий, балки назарий муаммолари ҳам бор. Истиқлол даврида адабий танқиднинг ўрни ва мавқеи ҳақида гап борар экан, назаримда, дастлаб унинг гоёвий-эстетик принципларини белгилаб олиш ва ишлаб чиқиш лозим. Бунга жиддий ижтимоий талаб бор. Истиқлол ва дунёнинг глобаллашув ҳолати мамлакатимизда янги адабий муҳитни ҳосил қилди. Янги муҳитда эса адабий танқид ўзига юқлатилган миссияни уддалаш учун, юқорида айтилганидек, унинг гоёвий эстетик принциплари ишлаб чиқилиши, адабий танқид ва танқидчилик жараёни изчил тадбиқ этилиши зарур. Бу принциплар, бизнингча, қуйидагилар: эстетик идеал (у ўзида жамиятнинг олий мақсадларини гўзаллик қонунлари асосида жамлайди), олижаноб гоё, соф ҳис-туйғу, ахлоқийлик ва ҳоказо.

Адабий танқид яратилаётган ва ўзбек тилига ўғирилаётган асарлардан ушбу принциплар тасдиғини талаб қилишга ҳақли, деб ўйлайман.

Президентимиз "Юксак маънавият — енгилмас куч" асарида шундай ёзади: "Маънавий таҳдид деганда,

аввало, тили, дини, эътиқодидан қатъи назар, ҳар қайси одамнинг том маънодаги эркин инсон бўлиб яшашига қарши қаратилган, унинг айнан руҳий дунёсини издан чиқариш мақсадини кўзда тутадиган мафкурани, гоёвий ва информациони хуружларни назарда тутиш лозим, деб ўйлайман".

Шаҳар бедарвоза эмас дегандек, адабиёт ҳам бедарвоза эмас. Унинг муқаддас ҳудудига ҳар қандай гоё, воқеа ва кечинмаларни олиб кириш мумкин эмас. Адабиёт ёмонликдан асранмоғи лозим.

САҲНАДА ИНСОН БЎЛСА...

Яқинда республикадаги барча театр жамоалари янги мавсумни қарши олишди. Шубҳасиз, ҳар қандай ижодий жараён бошида янги мақсаду режаларни белгилаб олиш, келажак, истиқбол ҳусусида мулоҳаза қилиш одат тусига кирган. Абдулла Қаҳҳор номидаги республика Сатира театри жамоаси ҳам бундан мустасно эмас. Мазкур саҳнада илк спектакл кўрсатилганига салкам ўттиз йил бўлапти. Гарчи, бу тарих учун қисқа фурсат бўлса-да, ўтган йиллар давомида театр ўзига хос анъана ва тажрибаларга эга бўлди. Айни кунларда ушбу масканга театр ва телевидениеда ижро этган роллари орқали халқимизга танилиб қолган ёш, истеъдодли актёр Санжар Сатторов раҳбарлик қилаётир. У киши билан суҳбатимиз ёзувчи Улмас Умарбеков романи асосида саҳналаштирилган "Садоқат" спектакли намойишига тўғри келди.

— Мазкур спектакл бир неча йил аввал пойтахтимизда ўтган "Сени қуйлаймиз, замондош!" Ўзбекистон театрларининг I республика кўриктанловида тadbир қатнашчилари ва маданий жамоатчилик томонидан юксак баҳоланган эди, — дейди Санжар ака. — Афсуски, шундай муваффақиятли асар маълум вақт репертуардаги ўрнини йўқотиб қўйди. Устоз санъаткорлар ва ёш истеъдодли актёрлар билан спектаклни қайта тиклаб, янги мавсуми айнан шу асар билан очдик. Кўриб турибсиз, мухлисларнинг спектаклга ташрифи ва театримизга бўлган қизиқиши ёмон эмас. Томошабинлар аудиториясини кенгайтириш учун шу сингари спектакллари кўпроқ саҳналаштириш ҳақида ўйла-япмиз.

— Сатира — моҳиятан энгил, аммо истеҳзоли, тафаккурга, ўйлашга мойил кулги дегани. Айрим мутахассислар уни инсон кифёсига тўтилган кўзга ўхшатишади. Шунданми, сатиранинг "ўткир тиги"дан кўркувчилар йўқ эмас. Демак, сатира театрида қўйиладиган спектакллар ҳам ҳақиқатта мос бўлиши керак, табиийки, актёрлар ҳам...

— Фикрингизга қўшиламан. Театримиз тарихига назар ташласак, сатир руҳият устунлик қилувчи "Тобутдан товуш", "Майиз емаган хотин" (А.Қаҳҳор), "Беш кунлик кўё" (Шуҳрат), "Сабил қолди" (Ф.Мусажонов), "Темир хотин" (Ш.Бошбеков), "Ё шох, ё Афанди..." (Ю.Азимзода), "Айик" (А.Чехов) сингари спектакллар саҳналаштирилганига гувоҳ бўламиз. Ўз вақтида театримизда Ўзбекистон халқ артистлари Хайрулла Саъдиев, Лутфулла Саъдуллаев, Бахтиёр Ихтиёров, Ўзбекистон санъат арбоби, режиссёр Носир Отабоев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Роза Каримова, Зарифа Исмоилова, Турдидеб Содиқов, Гулчехра Саъдуллаева, Шухрат Расуловлар фаолият кўрсатган, уларнинг айримлари ҳозир ҳам театримиз билан ижодий ҳамкорлик қилиб келмоқда. Юқорида номлари келтирилган санъаткорлар сатира жанрининг сир-асори ва хусусиятларини яхши билишган. Қувонарлиси, яқинда Санъат ва маданий институтини тамомлаган ва устозлар анъанасини давом эттиришга қодир бир гуруҳ ёшлар театримиз оstonасига қадам қўйишди. Уларнинг катта саҳнадаги илк ижро-

лари кўпчиликти таассурот қолдирди. Мухими, бизда устоз-шогирд анъаналари бардавом.

Айтиб ўтганимдек, доимий репертуарни шакллантириш асосий вазифаларимиздан бири, деб ўйлайман. Янги саҳна асарлари яратиш билан бир қаторда, мавжуд яхши спектакллари қайта тиклашга ҳам ҳаракат қилмоқдамиз. Кейинги йилларда саҳналаштирилган "Наргиз" (Исфандиёр), "Чапани хангома" (А.Обиджон), "Бахт қалити" (Э.Усмонов), "Чигирки" (У.Усаров) каби саҳна асарлари юртимиз театр жамоатчилигида қизиқиш уйғотди.

— Сатира театрининг ижодий кифёси ҳақида ҳаммада бирдек тасаввур мавжуд эмас. Ҳатто шундай театр борлигини биринчи марта эшитаётганлар ҳам топилиб қолади. Ваҳоланки, бу даргоҳ мам-

рихи, ижодкорлари, саҳна юзини кўраётган спектакллари кенгрок танитишда телевидение яқиндан қўмак берапти. Деяри барча спектакллар "олтин фонд" учун ёзиб олинапти. Бугун ўйналаётган асар эртага кимнингдир хотира бисотидан жой олса, бу катта ютуғимиз бўлади.

Шу кунларда театримизнинг интернет сайтини яратиш устида излана-япмиз. Ахборот технологиялари жадаллик билан ривожланиб бораётган замонда интернет театр ва томошабин ўртасидаги алоқаларни мустаҳкамлашга хизмат қилиши мумкин. Фақат ундан оқилона фойдалансак бўлгани.

Биласиз, Сатира театри йил давомида республикаимизнинг барча вилоятлари бўйлаб гастрол сафарларида бўлади. Ушбу мавсумда ҳам анъанани давом эттириш ниятидамыз. Бу борада Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, "Ўзбектеатр" ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси ва бошқа мутасадди ташкилотлар имкон қадар ёрдам берапти.

Театримиз жамоаси юртимизда ташкил этиладиган нуфузли байрамлар, тadbирларда мунтазам иштирок этади, маданий-маърифий соҳадаги ислохотларга муносабат билдиради. Назаримда, бу каби ишларда фаол-

лакатиимизда кечаётган театр "оби ҳавоси"га озми-кўпми таъсир кўрсатапти. Балки тарғибот-ташвиқот масаласида сусткашлик бордин?

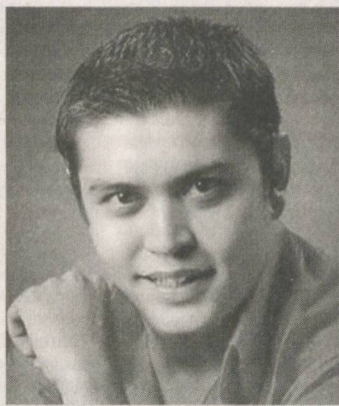
— Ўттиз йил — театрининг оёққа туриши учун етарли муддат, назаримда. Катта бўлмаса-да, эслашга арзиғулик тарихимиз, ранг-баранг спектаклларимиз, маҳоратли ижодкорларимиз бор. Лекин, ҳақиқатан ҳам, Сатира театри деган ном дарҳол кўзга ташланавермайди. Эҳтимол, сиз айтгандай тарғибот ишларида ортда қолганмизми... Харқалай, олди-миздаги жиддий муаммолардан бири ҳам шу асдида — театрни юртимизнинг етакчи даргоҳларидан бирига айлантириш.

Бу йўлдаги саяё-ҳаракатларни алақачон бошлаб юбордик. Театр та-

лики янада оширишимиз лозим.

— Театр, телевидение ва кинода катта-кичик роллар ўйнаб, актёрлик борасида тажриба тўпладингиз. Энди эса икки ҳисса кўпроқ меҳнат қилишингизга тўғри келади. Чунки ташкилий ва ижодий ишларни баравар олиб бориш мураккаб вазифа. Қай бирига улгурасиз, қай бирига эса...

— Нима демоқчи эканингизни тушундим. Эҳтимол, базилар учун баландпарвоз гапдек туюлар, лекин театр — ҳаётим, қисматим, дарду ташвишим. Қандайдир юмушлар билан театрдан озгина узилиб қолсам, ўзимни галати сезаман, саҳна муҳити, ҳамкасбларни соғинаман. Жамоамиз театрни бир оила деб билади. Оилага эса садоқат билан хизмат қилиш керак.

Албатта, бутун диққат-этиборимни театрининг ташкилий ишларига қаратганим боис ижодимда бироз таънафус вужудга келди. Ҳозир мени кўпроқ саҳна, унинг тақдири ва келажги қизиқтирапти. Театр ташвиши билан яшаш ҳақиқий санъаткорга доимо ҳузур бағишлайди.

— Замонамиз қаҳрамонларини саҳнада кўрсатиш республикаимизнинг барча театрлари учун бош мезонга айланган. Сатира театри ҳам бу борада изланишлар олиб бораётгани сир эмас. Сизнингча, замондош образининг саҳнавий талқини қандай бўлиши керак?

— Замон билан муштарак яшаш, куч-ғайратини абадиятга, инсонийликка дахлдор, ёшлар тарбияси сингари эзгу ишларга сарф этиш, ҳар лаҳзада жисман фаол, маънан бедор бўлиш — чинакам фидойилик асдида. Ҳақиқий жасорат соҳибларини излаб узоққа бориш ёхуд кўҳна тарих саҳифаларини қайта varaқлаш шарт эмас. Шунчаки, демак-атрофимизда юз бераётган воқеа-ҳодисаларга эътиборли бўлиб, касбу кори, илму ижоди билан миллат раънақида ҳисса қўшаётган инсонлар ҳаёти, турмуш тарзини ўрганиш ва шу тақдирлардан ибрат олишнинг ўзи кифоя. Айниқса, истиқлол йиллари тобора кўрк очиб бораётган она Ватанимиз, бунёдкор халқимиз театр ижодкорларини изла-нишга, янги саҳна асарлари яратишга чорлаши табиий.

Театримиз бу катта жараёнга бефарқ қараб тургани йўқ. Бугун кўриб турганимиз "Садоқат" спектакли бош қаҳрамони Гулчехра шаҳарда ўқиб келиб, қишлоқлар кифёсини янгилаш, обод қилишга ҳисса қўшаётган фидойи замондошимиз. У тугилиб ўсган қишлоғининг янги лойиҳасини ишлаб чиқиб, замонавий турар жойлар, спорт мажмуалари, дам олиш масканлари, кексалар учун гузар ва бошқа иншоотлар қуриб, эл қорига ярашни мақсад қилади ва бу ниятига эришади. Ахир, юртимизда Гулчехра сингари билимли, ташаббускор, Ватан тараққиётига қамарбаста бўлаётган ёшлар кўп-ку!.. Шундай ёшларни, заҳматкаш инсонларни саҳнада кўрсатиш керак, деб ўйлайман.

Шохрух АБДУРАСУЛОВ
суҳбатлашди.

Ўзбекистон давлат консерваториясида француз мусика кечаси ўтказилди. Унда Ўзбекистон санъат арбоби, профессор Феруза Абдурахимова раҳбарлиги ва дирижёрлигида "Сўғдиёна" оркестри француз куйларини ижро этди. Қўллаб ижодий лойиҳалар муаллифи Ф.Абдурахимовнинг мазкур лойиҳасининг ўзига хос томони шундаки, концерт давомида франциялик дирижёр

даври, шунингдек, замонавий композиторлар Ж.Ф.Рамо, М.Равель, Ж.Бизе, Ж.Массен, К.Сен-Санс асарлари янгради. Айниқса, Ж.Ф.Рамо ижодига мансуб асарлар мусика ахли учун қутилимаган воқеа бўлди. Композитор асарларини шу йил баҳорда француз дирижёри юборган. Асар дири-

ФРАНЦУЗ МУСИҚАСИ КЕЧАСИ

Фабьен Тезрексен дирижёрлик пултини бошқарди. У Франция консерваториясида таҳсил олган, қўллаб ижодий лойиҳаларни амалга оширган ҳамда Россия, Озарбойжон сингари қатор давлатларда ижодий сафарда бўлган. Унинг ўзи Ўзбекистонга ташрифи сафарлари орасида энг яхши ва қизиқарли эканини айтиб, ўзбек тили бошқа тилларга нисбатан нафислиги билан ажралиб туриши ҳамда бу тилда сўзлашишни орзу қилганини алоҳида таъкидлади.

Кеча давомида барокко, романтизм

Гулчехра ДОНИЁРОВА

ЛУКМА

уддасидан чиқолгани яққол сезилиб қолган. Сериал мухлисларининг асосий қисмини ўсмир ёшдаги томошабинлар ташкил қилади. Бу даврда ёшлар кино қаҳрамонларига кўпроқ тақдир қилишади. Йигитларнинг қокил қўйиб, соч ўстириши ёки қизларнинг ҳаддан зиёд калта қўйлақларни кийишга қизиқиши бир қарашда арзимас камчилик бўлиб туюлса-да, охир-оқибат, ёшларимиз тарбиясига салбий таъсир кўрсатишига шубҳа йўқ. Наҳотки, бу каби ҳолатлар сериал намойиши учун масъул кишиларни бефарқ қолдирса!

Бугун бадий филмлар, сериал қаҳрамонларининг кийиниш ва муомала маданияти жамият маънавиятига таъсир ўтказишга қодир воқеалардан бирига айланганини унутмаслигимиз лозим. Сергак бўлиш нафақат ижодкорлардан, балки мухлислардан ҳам талаб этилади. Акс ҳолда, ўзимиз билмай оломон маданиятининг тарғиботчисига айланиб қолишимиз ҳеч гап эмас.

Умида УМАРОВА,
ЎЗМУ талабаси

Ўз жозибаси билан инсон қалбини қамраб олувчи санъат тарбиянинг энг таъсирчан воситаси, руҳиятга куч бера оладиган жон озиғидир. Хусусан, рақс санъати азал-азалдан оммавийлиги билан ажралиб туради. Доира садоси, рубоб нағмаси ва қўшиқ на-воси билан омукта бўлган рақс барча шодиёналар ҳамда байрамларнинг кўрки бўлиб келмоқда.

Айниқса, болалар рақси ўзига хослиги билан санъат шайдоларини ром этиб келади. Хўш, бугунги кунда болалар рақсининг аҳволи қандай?

Афсуски, айни пайтда бу соҳага ижобий жавоб бериш мушкул. Назаримизда, биринчи навбатда болалар ҳаваскорлик рақс санъатини ривожлантириш,

қандай муаммога дуч келинмайди. Бироқ уларни бу тўғрақларда ушлаб қолиш, санъатга қизиқишларини ошириш, меҳр уйғотиш масаласи анча машаққатли иш. Бу ишни амалга ошириш учун тўғраққа жалб этилган ҳар бир қатнашчи, шу даргоҳга қўйган дастлабки қадамлариданоқ рақс — бу эркинлик, покизалик, нафосат эканини чуқур ҳис этиши керак.

Рақсда мусика ва ҳаракатнинг мутаносиблиги болаларнинг нафосат тарбияси учунгина эмас, балки руҳий-эмоционал камолотни жисмоний бардамлик ва баркамоллик билан бирлаштириш учун ҳам зарур. Болалар асарнинг эмоционал ҳолатини англашга ўрганиб, уни нафис ҳаракатга қўйиб олишлари мумкин. Рақс тўғрагига қатнашувчи фарзандларида пайдо бўлаётган сифат ўзгаришини кўрган

БОЛАЛАР РАҚСИ ҲАҚИДА ЎЙЛАР

айнан шу йўналишда иш олиб бориш услубиятини шакллантириш керак.

Ваҳоланки, аксарият балетмейстер ёки бадий раҳбар болаларни ўқитиш методикасини аниқ тасаввур этолмайди. Бадий раҳбарлар, аввало, фарзандларимизнинг эмоционал ҳолатига мос келадиган мусика ёки рақс асарини аниқлашлари, топишлари лозим. Чунки ҳар бир мусика ва мутаносиб ҳаракат, ритм ва оҳанг маълум бир ҳолатни ифодалайди. Шунингдек, турли ёшдаги болалар билан ишлашда муносиб мусикали ва хореографик материаллар танлаш имконияти ҳам бўлиши керак. Бироқ ҳамма жойда ҳам ўқувчиларнинг тўғра-рак ишлари учун қулай шарт-шароитлар яратилапти, деб бўлмайди. Бу, аввало, шу соҳа мутахассисларига боғлиқ. Қаерда хореограф кадрлар масаласи тўғри ҳал қилиниб, улар учун қулай шарт-шароит яратилса, ўша ерда иш муваффақиятли кечади.

Болалар рақс ҳаваскорлиги тўғраги жанр ва услубига кўра турлича бўлиб, таълим-тарбия усуллари ҳам шунга қараб белгиланади. Агар тушунтириш ишлари яхши йўлга қўйилган бўлса, болаларни тўғрақларга жалб этишда ҳеч

ота-оналар ҳам бу ишга хайрихоҳлик билдириб, соғломлик ва нафосат тарбияси жараёнида амалий ёрдам кўрсатсалар яна ҳам яхши. Шунингдек, ёшлар ҳар қандай оғирликка аввалдан тайёр бўлишлари катта аҳамиятга эга. Фақат чексиз фидойилик, роҳатлардан воз кечиш, муттасил меҳнат қилиш натижасидагина санъаткор дунёга келади. Демак, ижодда таянч нуқтасини бажарувчи яна бир нақша оғир ва тинимсиз меҳнатдир. Бу борада устозларнинг талабчанлиги ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Хаваскорлик рақс санъатида, айниқса, болалар ҳаваскорлигида ижодкорлик масаласи муҳим ўрин тутди. Ҳар бир ҳаваскор рақс санъати тўғрагида фақат маълум ҳаракатлар қайтариғидан иборат даргоҳ эмас, балки ҳақиқий ижод маскани эканини қалбдан ҳис этсин. Санъатга қадам қўяётган ёшлар ҳар қандай оғирликка аввалдан тайёр бўлишлари катта аҳамиятга эга. Фақат чексиз фидойилик, роҳатлардан воз кечиш, муттасил меҳнат қилиш натижасидагина санъаткор дунёга келади. Демак, ижодда таянч нуқтасини бажарувчи яна бир нақша оғир ва тинимсиз меҳнатдир. Бу борада устозларнинг талабчанлиги ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Алижон АЗИЗОВ,
санъатшунослик фанлари
номзоди

ФОТОСУРАТЧИ ЯРАТГАН БОҒ

Ўзбекистон тасвирий санъат галереясида немис фотосуратчилигининг ёрқин намоёндаларидан бири Арно Фишернинг ижодий кўргазмаси ташкил этилди. Унда муаллифнинг юздан ортиқ рангли ва оқ-қорада ишланган фотосуратлари намойиш этилмоқда. Экспозициядаги "Берлин вазияти" номли туркумга кирувчи суратлар Фишернинг илк ижодий иши бўлиб, унда Берлин девори қурилмасидан аввалги ҳаёт акс этган. "Девордаги ёрик" номли сурат эса кўп йиллар давомида иккига бўлинган Берлин шаҳрига бағишланган. Фишернинг машҳур немис актрисаси Марлен Дитрихнинг оқ-қора портретларидан жамлаган ажойиб тўплами томошабинлар

этиборини жалб этмоқда. Экспозициядан "Sibylle" мода журнали учун яратилган фотосуратлар ҳам ўрин олган. Польша, Хиндистон сафарларида бўлган фотосуратчи ўша ерлик аҳолини турли кўринишларда суратга олишга эришган.

Кўргазманинг якуний қисми ижодкор ўз ҳаётининг охириги йилларини ўтказган Бранденбургдаги Гранзе шаҳри манзараларига бағишланган. Дархатлар, гуллар, барглари, ранги ўчган боғ жиҳозлари акс этган фотосуратлар "Боғ" тўпламини ташкил этади.

А.Фишер "Direkt" фотография жамияти асосчиси ва етакчи намоёндаларидан бири ҳамда моҳир педагог сифатида ҳам машҳурдир. У фотография бўйича маҳорат дарсларини ҳаётининг сўнгги кунларига қадар ўтказиб келган. Кўргазма доирасида Фишернинг шогирдлари мамлакатимиз ёш фоторассомларига маҳорат дарслари ўтиши кўзда тутилган.

Отабек БАКИРОВ

ЯНГИ МАВСУМ ОЧИЛДИ

Консерваторияда миллий қолғулар оркестрларининг мавсумий концерт дастурлари бошланди. Тадбирнинг давлат академик миллий оркестри ва Ўзбекистонда хизмат кўрсатган Хор жамоаси очиб берди.

Дастур бошланишида иқтидорли композитор, "Этироф" мукофоти совриндори Хуришда Ҳасанованинг "Оханлар ёғдуси" увертюраси Дилшод Муталов дирижёрлигида академик миллий оркестр томонидан ижро этилди.

Концерт давомида Комилжон Жаборовнинг "Тоқай" мусикаси, Энмарк Солихоннинг "Умид" асари янгради. Композитор Комилжон Шерматовнинг "Арабча рақс" мусикасини халқаро танловлар совриндори Вахоб Қурбонов қонунда моҳирона ижро этди.

Дастур давомида турли жанрларда ижод қилган Европа ва Ўзбекистон композиторлари Ле трио Журбан, С.Юдаков, М.Насимов, А.Бобоев, Б.Умиджонов, М.Теодоракис асарлари янгради.

Ботир Умиджоновнинг "Севги" қўшиғини "Ниҳол" мукофоти совриндори Исроил Саидумаров ижро этган бўлса, Ширин Бобонова раҳбарлигидаги хор жамоаси тингловчиларга "Буҳоро халқ қўшиқлари" капелласини тақдим этди.

Концерт сўнгига Султонли Раҳматовнинг "Шарқ таронаси" мусикаси ижро этилди.

Навбатдаги концерт дастурлари 6,7,10-октябр кунлари бўлиб ўтади.

Сайёда НОРТОЖИЕВА

"ОДАМ-ТЕАТР" ҲАҚИДА

Таниқли режиссёр, Ўзбекистон халқ артисти Баҳодир Йўлдошев ҳақида жуда кўп мақолалар ёзилган, рисоалар ва ўқув қўлланмалар чоп этилган. Лекин улар орасида адабиётшунос олим Шухрат Ризаев қаламига мансуб битиклар алоҳида самимияти, қаҳрамон руҳиятининг ботинига киришга муроасар бўлгани, режиссёр ҳаёти театр билан чамбарчас боғлиқлигида таҳлил этилгани билан ажралиб туради.

Яқинда Фафур Гулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйида чоп этилган "Баҳодир Йўлдошев театри" (мақолалар, бадиалар, қайдар) китоби фикримизнинг тасдиғидир. Сўзбоши ўрнида келган "Одам-театр" — "Изоҳнома"га изоҳда муаллиф шундай ёзади: "Баҳодир Йўлдошев бу — "Одам — театр", фақат театр оламида яшайдиган, театрдан ўзга нарсани билмайдиган, аниқроғи, билишни истамайдиган ва айни чоғда ҳамма нарсани биладиган, билиб жой-жойида қўллай оладиган ноёб шахс, фақуллода одам. Шунинг учун ҳам етук, беназир, бетакорор..." Китобни ўқиган ҳар бир одам Ш.Ризаевнинг бу фикрлари ҳаққонийлигига гувоҳ бўлади.

Икки бўлимдан иборат китобнинг биринчи қисми "Саҳна ҳайратлари ёхуд Баҳодир", иккинчи қисми "Қисмат" деб номланган. Ҳар икки бўлимга хо бўлган "Қумдаги режиссёр", "Шахслар фоҳиаси", "Фаранг "Малика"си ва ўзбек Баҳодир", "Ўқимтой китмирлик", "Баҳодир Йўлдошевнинг инсоний ва ижодий портретига чизгилар" каби мақолалар, бадиалар ва қайдарлар улкан режиссёрнинг суварти ва сийрати намён бўлган. Китоба Илҳом Зоиров муҳаррирлик қилган.

Дилрабо ТУРДИАЛИЕВА

ОЧИҚ-СОЧИҚ "ВОРИСЛАР"...

"Ёшлар" телеканалда яқинда намойиш этилган корейс ижодкорларининг "Ворислар" номли сериали кўпгина мухлисларни, айниқса, ёшларни бефарқ қолдирмагани аниқ. Боиси, унда коллеж талабаси бўлган йигит ва қизлар ўртасидаги севиғи-муҳаббат ҳақида ҳикоя қилинади. Гарчи, сериал воқеалари хорижда юз берса-да, катта ҳаёт оstonасида турган навқирон авлод вақиллари орасидаги "муносабатлар" миллий маънавиятимиз доирасига тўғри келмайдиган даражада очик ифода этилган. Ростини айтганда, илгари намойиш этилган корейс сериалларида бундай манзаралар қузатилмас эди.

Ҳаммасидан кўра сериал қаҳрамонларининг кийиниш "маданияти" эътироз уйғотади. Шарм-ҳаёдан маҳрум, очик-сочиқ либосларни кўз-кўз қилувчи ёшларнинг хатти-ҳаракатларини кўриб беихтиёр гашингиз келади. Санъат асарига инсон вужуди гўзаллик тимсолига айланиши мумкин, аммо корейс ижодкорлари айнан шу сериалда бунинг

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийи, "Шухрат" медали соҳиби, Республика тоифасидаги ҳакам, ўзбек футбол мухлисларининг қадрдони, таниқли спорт шарҳловчиси Ахбор Имомхўжаевнинг фаолияти бугунги ёшлар учун ўзига хос ибрат мактабидир. Устоз журналист билан суҳбатимиз ана шу мактабнинг бой тажрибалари хусусида бўлди.

— Ахбор ака, ёзувчиларимиздан бири футболни "инсон ҳаётининг ажабловур кўзгуси", спорт шарҳловчиси эса "футбол дунёсининг қон томирига қибсаш мумкин" деган

ҳакам Тўхтамирзаев, Зафар ва Дийр Имомхўжаевлар, Норбек Нисозов, Комил Жумаев сингари журналистлар шундайлар сирасидан. Лекин, афсуски, уларнинг нутқида ҳам камчиликлар сезилиб ту-

навий стадион қурилди, барча вилоятларда футбол интернатлари очилди. Ҳозир олий лига жамоалари қиш фаслида хорижга чиқиб, мавсум олди тайёргарлигини ўтказиб келаётди. Бунга, албатта, жуда катта маблағ ажратилади. Лекин сиз айтгандай, мухлислар кутаётган улкан ютуқлар ҳали олдинда, шекилли. Назаримда, энг аввало, тренерлар тайёрлашни жиддий йўлга қўйиш керак. Одатда, футболчилик фаолиятини яқинлашганлар тренер бўлиб ишга тушади. Орада ўқиш йўқ. Олдин курсларда ўқитиш керак. Бир йил ёки уч-тўрт йил чет элга ўқишга жўнатиш керак. Ўқишсин, ўрганишсин,

кейин марҳамат, тренерлик қилсин.

Яна битта муаммо бор. Бу болалар ёшлари кайиштириб кўрсатиш, айрим ҳолларда ҳакамларнинг қарорларига тегишли чора кўрмаслик билан боғлиқ. Ноҳақлиқни, шахсий манфаатни, танишбилишликни футболга умуман аралаштирмаслик керак. Шундагина футболчилик юксалади.

— Спорт шарҳловчисининг фаолиятига адабиёт ва санъ-

меҳр қўйганман, ҳамма асарларини бир неча мартабала ўқиб чиққанман. 1955 йили пойтахтимиздаги Алишер Навоий номидаги театрда адабнинг юбилейи бўлди. Адабиётга қизиқадиغان Анвар Шукров билан бордик. Таклиф қорғоғи йўқ. Бир пайт машинада Ойбек домла кўринди, дўппини бостириб кийиб олган. Зир югуриб билет қидиряпмиз. Кўп ўтмай Зулфия опа келди, сумкаларини очиб "кимга иккита билет", деб қолди. Бизга ўхшаган билетсиз қанча! Ўртоғим талашиб-тортишиб опанинг қўлидан билетни юлиб олди. Ҳеч эсимдан чиқмайди: опа чўчиб кетувди. Ўшанда дарҳол кечирим сўрадик. Ниятимиз ҳолис экан, ичкарига кириб жойлашдик. Ойбекнинг сиймоси ҳали-ҳануз кўз олдимдан кетмайди. Сўз берилганда адаб ўртага чиқиб, "рахмат-рахмат" дегандек, пичирлаб бош иргайди. Зулфия опа унинг нутқини ўқиб берди.

Ёшлигимдан операни яхши кўрадим. "Бўрон", "Гулсара", "Гўрўғли", "Майсаранинг иши" сингари опералардан, Ўзбекистон халқ артисти Фулом Абдураҳмонов ижросидан завқланардим. Яқинда Фулом Абдураҳмоновнинг

футболнинг чинакам фидойилари ҳақида аниқ-тиниқ тасаввурга эга эмас. Ўн йилдан кейин нима бўлади?.. Шунинг учун мен бу мавзуда китоблар ёзиш керак, деган қарорга келдим. Ҳозиргача футболимиз ҳақида ёзган китобларим ҳаммаси ўзбек тилида. Шу кунларда тайёрлаётган китобим эса ҳам рус, ҳам ўзбек тилида чоп этилади. Китобни "Аср футболдаги асл қадрдонларим" деб номладим. Унда футбол оламининг 227 нафар истеъдодли вакили ҳақида маълумотлар жамланган бўлиб, суратларни ҳисобга қиритилганда 700 саҳифа.

— Бизда кекса авлод вакилларига ҳурмат ва эҳтиром кўрсатиш бурч саналади. Айниқса, "Кексаларни эъзозлаш йили"да отахон-онахонларимизнинг сиҳат-саломатлигига алоҳида эътибор қаратиш мақсадида улар иштирокида турли тадбирлар ўтказиб келинаётди, фольклор, спорт жамоалари тўзилаётди. Эшитишимча, сиз фахрийларнинг "Тонг" деб номланган футбол жамоаси аъзоси экансиз. Сир бўлмаса, жамоада қандай вазифани бажарасиз?

Гул кўп, чаман кўп

ЖАҲОН АДИБЛАРИ ҲАЁТИДАН

ИНСОНДА ҲАММА НАРСА ГЎЗАЛ...

Адабиёт ихлосмандлари ҳикоя жанрининг буюк устаси сифатида эътироф этилган Антон Чехов Таганрогда туғилиб ўсган бўлса-да, унинг уй-музеи Ялтада жойлашган. Адиб илк бор Ялтани 1888 йилда Қора денгиз саёҳати давомида кўрган. Бир йилдан сўнг бу ерга келиб "Зерикарли воқеа" повести устида ишлаган. Чехов Ялтани Фарбий Европадаги йирик курорт шаҳар Ниццага ўхшатган. "Денгиз бўйида минг йил яшаш мумкин, лекин киши зерикамайди", деб ёзгани ҳам бежиз эмас. Унинг Ялта ҳақидаги илк таассуротлари "Лайча етаклаган аёл" ҳикоясида ҳам тасвирланган.

Ялта Чеховга дардиманд танасига хуш ёқадиган, саломатлиги учун жуда зарур тоза ҳавоси билан ҳам ёққан эди. Шу боис бу ерда уй қурмоқчи бўлади. Маблағ топиш учун эса, бадиий асарлариға мулк сифатида эгаллик қилиш ҳуқуқини петроградлик Арнольд Марксга сотади. Шундан сўнг Ялтанинг Юқори Аутка деган жойидан 40 сотихча ерни сотиб олади ва уйни лойиҳалашни меъмор Лев Шаповаловга топширади. Лойиҳа тайёр бўлгач, унга синглиси Мария Павловна ва онаси Евдокия Яковлевна айрим қўшимчалар қиритишган.

Чехов уй эшикларини ва деразаларига тутқичлар, девор гулгозорларини Москвадан олиб келади. Уйнинг биринчи қаватида ошхона, меҳмонхона, иккинчи қаватида Антон Павловичнинг ижодхонаси, ётоғи, онаси Евгения Яковлевна хоналари жойлашган, учинчи қават Мария Павловнага берилган эди. Уй оппоқ, унда ҳеч қандай ортикач безак йўқ.

Ҳовлидаги боғни Чеховнинг ўзи "Абадий баҳор" тамойили асосида бунёд этмоқчи бўлади. Яъни субтропик иқлимга ўхшаган ҳаётда жойлашган бу боғда ҳамиша бир гул барқ уриб очилиб туршиш керак эди. Унга нилуфардан тортиб, ҳар хил атиргул, чиннигул, сафсар гулларнинг турли навлари экилади.

Кўйш нуридан сероҳш ва сербарг танаси билан муҳофаза қилиши учун бинонинг тўрт томонига тўртта кедр экади. Сарв ва палма даракхтарлар қаторида оққайин ўстирилади. Бино 1898 йилда қуриб битказилиб, Ялтаннинг энг гавжум хонадонига айланади. Чехов боғининг энг салқин жойига қалин тахтадан суянчиқли ўриндиқ ясалган. Бу ўриндиқ ҳозир ҳам бор. Бу ерда Чехов Горький, Бунин, Левитан каби дўстлари билан ўтириб гурунглашган. 1900 йили Ялтага МХАТ жамоаси келади. Улар адиб уйда меҳмон бўлишиб, Ялта театрида Чехов асарларини қўйишади. Чехов хонадонига қўлаб бошқа ёзувчи ҳамда санъаткорлар ҳам меҳмон бўлишган.

1901 йилда Чехов МХАТ актрисаси Книпперга уйланади. Книппер куз ва қишда Москвада яшаб, МХАТда ишлар, фақат ёзги таътил пайти Ялтага келиб, Чехов ёнида бўлади. Ёзувчи рафиқасига: "Бизнинг бундай ҳаётимизга сен ҳам, мен ҳам айбдор эмасмиз. Бунда сенинг санъатга муҳаббатинг, менинг хасталигим айбдор", деган эди. Адиб Ялтада "Олчазор", "Уч опа-сингил" пьесаларини, "Лайча етаклаган хоним", "Архирей", "Соёлиқда", "Қайлик", "Светки байрамиди" ва бошқа ҳикояларини ёзади.

Адиб вафот этгач, Ялтадаги уйга унинг садақатли синглиси Мария Павловна Чехова эгаллик қилади. Бу аёл ҳаётини адибнинг бадиий меросини асраш ва тарғиб қилишга бағишлайди. Мария Павловнанинг сай-ҳаракати билан уй-музейдаги осори атиқалар фуқаролар ва иккинчи жаҳон уруши пайтида бешиқаст сақланади. Мария Павловна 1957 йилда 94 ёшида вафот этган. Чеховнинг Ялтадаги уй-музеи ҳозир ҳам гавжум. Унга Чехов ижодининг мухлислари, адабиёт ва санъат ишқибозлари, мактаб ўқувчилари, сайёҳлар тинмай келиб туришади. Музейга келувчилар дафтарида қўлаб ёзувларни ўқиш мумкин.

Антон Павлович ён дафтаридадан бирига шундай ёзган: "Инсоннинг ақли равшан, ўзи эса ахлоқан пок ва жисмонан ораста бўлиши керак". Дарҳақиқат, одамнинг яшаш жойини қўриб, унинг қандай инсон эканини билиш мумкин. Уйнинг ички қисмида қўзни толқитирадиган ҳеч қандай безак йўқ. Саранжом-саршитаги, буюмларнинг жой-жойга қўйилгани, жавондаги китоблар ва девордаги расмларга қараб, бу ерда ақли равшан, ахлоқан пок, китобни ва санъатни севадиган ҳақиқий улуг инсон яшаганига ишонч ҳосил қиласиз.

Чехов шифокор ва ёзувчи эди. У иккала соҳада ҳам астойдил меҳнат қилди. Кўп ялтиқларни даволаб, дарддан фориғ этди. Айниқса, камбағал беморлар ҳақида қайғурди, улардан саховатини аямасди. Уйда сақланаётган Сахалин, Цейлон ва ёзувчи борган бошқа жойлардан келтирилган буюмлар адиб ҳаётини ўрганиш учун дунёни жуда кўп кезгандиган далолат беради.

Ҳамиша қаттиқ меҳнат қилган, аммо оғир дард тинкасини қуритган Чехов мусиқани, қўшиқни, ўтқир заҳилни, атрофдаги соғлом инсонларнинг қувноқ даврасини яхши кўради. Адиб 1904 йили Германиянинг Баденвейлер курортига даволангани бориб, ўша ерда вафот этади. У Новодевичье қабристонига дафн этилган.

Алиазар ЭГМНАЗАРОВ

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги вазирининг маданият ишлари бўйича биринчи ўринбосари Фотиҳ Жалоловга отаси

Ҳамид ЖАЛОЛОВнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

СПОРТ БИЗНИ БИРЛАШТИРАДИ

салардек туюлади, лекин мухлислар бу камчиликларни кечиролмайдилар.

Бу соҳани кучайтириш учун республика бўйича танловлар ўтказиб турилибди. Бироқ танлов ҳайъат аъзоларининг қўлчилиги футболни яхши билмайди. Ваҳоланки, спортнинг бу турини чуқур тушунадиганларни — футбол бўйича мураббий, ҳакам, суҳандон ва журналистларни жалб этиш керак. Танловнинг саралаш босқичини вилоятлардан бошлаш керак. Таниш-билишларнинг аралашшига йўл қўймаслик зарур. Фикримча, шарҳловчининг ишида энг муҳими овоз. Кечирасизу, баъзи шарҳловчиларнинг овози киз боланикига ўхшайди. Овоз талабга жавоб бермаса, қолгани беҳуда.

— Давлатимиз томонидан бугунги кунда футболга жуда катта эътибор қаратиляпти. Бироқ барча мухлисларни қувонтирадиган катта ютуқлар ҳали олдинда, шекилли...

— Футболга ҳеч қачон бугунгидек юксак даражада эътибор қаратилган эмас. Унга янги, замо-

атнинг ҳам бевосита таъсири бор, деб ўйлайсизми? Ўзингиз қандай китобларни севиб ўқийсиз, қайси ёзувчилар ижоди сизни қизиқтиради?

— Адабиёт ўқитувчимиз Турсунхўжа Юсупов дарсини миямизга қўйиб қўярди, тез-тез адабий учрашувлар ўтказарди. Ўша пайтлар ўғил ва киз болалар мактаблари алоҳида-алоҳида эди. Ёнимизда 59-қизлар мактаби бор эди. Қизлар Алишер Навоий ижодига бағишланган адабий учрашув ташкил қилиб, адабиётга қизиққан ўғил болаларни таклиф этарди. Бизни биринчи қаторга ўтказишарди. Хурмат, тантана билан кириб борардик, ҳамма ўрнидан туриб кутиб олاردилар. Бир гал биз Ойбек ижодига бағишланган учрашув уюштирдик. Қизларни таклиф қилдик, уларни биринчи қаторга ўтказдик. Тенгқур қизларга ҳурматимиз бошқача бўлган. Қолаверса, мактабда ҳам, техникумда ҳам рус тилидан яхши сабоқ олганман. Ўқитувчилар дарсдан ташқари ўқишга кўп топшириқ беришарди.

Ёшлигимдан Ойбек домлага

қизи, профессор Дилбар Абдураҳмонова ҳақида "Сен менинг таронам" номли китобини ўқиб чиқдим. Яна бир севибли санъаткорим опера хонандаси Муяссар Раззоқова. Унинг "Ўзбек хонадонида кўрсига кириш" китобини ҳам шу кунларда ўқиб чиқдим. Қизиғи, бу китобда менинг ҳам сурагим бор экан. Ўтган йили невараларимни "Майсаранинг иши"га олиб тушдим. Спектаклни кўриб, чет элдан келган меҳмонлар ҳам "воҳ" деб юборишди.

Фахридин Умаров, Эргаш Йўлдошев сингари машҳур ҳофизларимиз футбол учрашувларига тез-тез келиб турарди. Фахридин ака бизга қўшни маҳаллада яшарди, бизни машинада футбол ўйнагани олиб борарди. Агар ютказса бошласак, ўзбекча оқ чалворда ўзи ҳам ўйинга тушиб кетарди. Қисқаси, санъат, адабиёт ҳам футбол сингари доимо қалбимизни тўрида.

— Ахбор ака, спортга оид ўнга яқин китобингиз чоп этилган. Уларда ўзбек футболининг тарихи ва бугунги доир қимматли маълумотлар бисёр. Айни пайтда ўзининг китобингизни нашрга тайёрлаётган экансиз. Шу китобингиз ҳақида ҳам озроқ маълумот берсангиз.

— Дарвоқе, сизга бир сирни айтиб қўяй. Мен ҳақимда матбуотда чоп этилган биринчи мақола "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетасида босилган эди.

Ҳозирги авлод ўзбек футбол тарихи, Геннадий Красникий, Биродар Абдураимов сингари ўзбек

— Ўзбекистонда фахрийларнинг "Тонг" футбол жамоаси Шавкат Тўлаганов, Махмуд Абдураимов, Баҳодир Иброҳимов, Тўлқин Қозқобоевлар ташаббуси билан 1980 йили ташкил топган. Бу жамоада дастлаб "Пахтакор" фахрийлари қатнашарди. Кейинчалик бошқа соҳа вакиллари ҳам қўшилди ва икки гуруҳга бўлинди. Жамоада адвокатлар, фермерлар, адабиёт, санъат ҳодимлари — турли соҳа вакиллари бор.

Мен ярим ҳимоячи бўлиб ўйнайман, ҳакамлик ҳам қиламан. Ўртоқлик учрашувларини ўтказиб турадим. Бу йил икки марта наманганлик фахрийларининг "Навқирон" жамоаси билан ўйнадик. Учрашувларда қизик воқеалар бўлиб туради. Бир гал "Пахтакор" фахрийлари билан Тошкент вилояти фахрийлари учрашди. "Пахтакор" 3:1 га ютпти. Ўйин тугашига уч дақиқа қолган. Мен ҳакамлик қилишман. Тошкент вилояти жамоасининг фахрий футболчиларидан бири ёнимга келиб: "Ака-жон, барибир улар ютди. Битта пеналти қўйиб беринг!", деди. "У ҳолда сиз югюриб бориб, жарима майдонида йиқилинг", дедим. "Ака, жарима майдонига етолмаётган бўлсам нима қилай, ахир", дейди. Майдоннинг ўртасида иккалаимиз роса қулишдик. Фахрийлар футболчининг мана шунанга қизик томонлари ҳам бор-да. Қисқаси, спорт барчамизни бирлаштириб туради.

— Қизиқарли суҳбатингиз учун ташаккур!

Нилуфар НАМОЗОВА суҳбатлашди.

Ушбу мақола Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди грант лойиҳаси асосида тайёрланди.

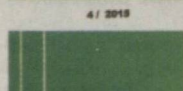

"ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИ"

2015 йил, 4-сон

Журналнинг ушбу сонидан атоқли адабимиз Ойбек таваллудининг 110 йиллиги муносабати билан таниқли адабиётшунос олим ва тадқиқотчиларнинг мақолалари босилган.

Жумладан, Н.Каримовнинг "Абдулла Қодирий ва Ойбек" мақоласида "Ўткан кунлар" ва "Қутлуг қон" романлари адабий таъсир ва ижодий ўрганиш нуктаи назаридан таҳлил қилинган. Б.Назаровнинг "Бадиий тағатлам ва эстетик идеал", У.Ҳамдамнинг "Ойбекнинг кўнгил лирикаси" каби тадқиқотлари адиб асарларида бадиий тағатлам ва эстетик идеал уйғунлиги, Ойбек лирикаси, бадиий-эстетик қарашлари сингари илмий мавзуларга бағишланган.

Тилшуносликнинг долзарб масалалари ёритил-

ган М.Миртожиев, Х.Жамолхонов ва М.Жамолхонов, А.Аллабердиевнинг мақолалари, адабиётшунослардан Р.Баракаев ва Д.Тўраевнинг "Шеър — кўнгил кўзгуси", С.Мелининг "Поэтик алжабр ёхуд

Журналларни варақлаганда

ноаниқ аниқлик" сарлавҳали тадқиқотлари билан ҳам журналнинг ушбу сонидан танишасиз.

"Илмий ахборот" рунида берилган кичик тадқиқотлар адабиётшунослик ва тилшуносликнинг турли мавзуларига бағишланган. Уларда Навоий ижодида ҳуқуқий атамалар (Б.Ражабова), ҳозирги ўзбек насрида ассоциатив тафаккур (М.Қўчқорова), "Шеърнинг тарҳима"да вазн муаммоси сингари қизиқарли мавзулар ўрганилган. А.Эшонбоевнинг тақризидан таниқли навоийшунос Ё.Исҳоқовнинг "Сўз санъати сўзлиги" китоби ҳақида фикр-мулоҳазалар баён этилган.

Юртимизда тўқинлик фасли — қуз ўзининг бор гўзаллиги билан кишини ҳайратга солмақда. Ҳадемай ҳазонрезги бошланади. Бу паллада айрим жойларда тўпланган ҳазон барглари экиш ҳолатлари қўяладилар.

Маълумотларга кўра, бир тонна ҳазон ёқилиши оқибатида атмосферага ўттиз килограмм углерод оксиди чиқади. Бундан ташқари, тугун таркибида инсон саломатлиги ва атроф-муҳитга салбий таъсир кўрсатувчи бошқа захарли моддалар мавжуд. Уларнинг ҳавога тарқалиши инсон тана-сида аллергия, ҳаттоки, сил ва саратон каби оғир хасталикларни кўзатиш-

га сабаб бўлади. Ёнаётган ҳазондан тарқалган ўт бошқа жойларга — аҳоли яшаш ҳудудлари, таълим масканлари, далазлардаги ҳосилат ҳам жиддий зарар етказиши мумкин.

Шу боис, ёнғин хавфсизлиги хизмати ҳодимлари жойларда бўлиб, кенг қўламли тарғибот ишлари олиб боришмоқда. Сирасини айтганда, оғоҳ бўлсак, ўзимизни эътиёт тутсак, атроф-муҳитга бепарво бўлмасак, жамиятга катта наф келтирган бўламиз.

Шерзод ВАЛИЕВ, 28-ҲЕҲҚ кичик инспектори, кичик сержант.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, «Ижод» жамоат фонди уюшма аъзоси Бахтиёр Назаровга ўғли

Бобур НАЗАРОВнинг

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, «Ижод» жамоат фонди уюшма аъзоси

Ҳамид ЖАЛОЛОВнинг

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур ҳамдардлик билдиради.

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги вазирининг маданият ишлари бўйича биринчи ўринбосари Фотиҳ Жалоловга отаси

Ҳамид ЖАЛОЛОВнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЈАДОРЛИК КОМПАНИЈАСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 100083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 233-52-91
Котибият — 233-49-93
Электрон манзилимиз: info@uzas.uz, uzas@mcs.uz

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 233-58-86
Санъат бўлими: 233-56-40
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 233-57-42
Назм ва наср бўлими: 233-58-60

Бош муҳаррир

Сирожиiddин САЙИД

Сайид

Тахриратга келган қўлхатлар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтариб берилмайди. Муаллифлар фикри тахрират нуктаи назаридан фарқлангани мумкин.

Масъул котиб — Асрор СУЛАЙМОНОВ
Навбатчи муҳаррир — Гулҳеҳра УМАРОВА
Саҳифаловчи — Зафар РЎЗИЕВ

«ЎЗБЕКИСТОН» нашриёт-матбаа

ижодий уйи босмахонаси.

Босмахона манзили: Навоий кўчаси, 30-уй

Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 19.25

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 26.11.2014 йили 0283-рақам билан рўйхатга олинган. Додаи — 4170 Буюрмалар S — 4055. Ҳажми — 3 босма табақ А-2. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН.

ISSN 2181-614X

772181 614000